IV. ANTROPONIMELE ROMÂNEȘTI ÎN LIMBA SECUILOR ȘI MAGHIARILOR

(Documente ale prezenței și deznaționalizării românilor)

Importanța excepțională social-etnică a numelor de persoane (în special gentilicii) pentru studiul comparativ-istoric al problemelor demografice din Transilvania (mai ales în zona ei de est) credem că a ieșit la iveală cu puterea evidenței în paginile precedente (55—143) constituind o bază documentară de prim rang. Valoarea acestui material lingvistic-antroponimic va fi cercetată mai atent în analiza sistematică din acest capitol de natură „antroponimică" prin excelență.

Antroponime românești *(gentilicii, nume de familie)*, în sensul cel mai larg al termenului, sînt numele purtate începînd din perioada feudală pînă azi de populația românofonă a Transilvaniei (teritoriul intracarpatic) și în afară, indiferent de obîrșia lor lingvistic-lexicală (etimologia), care poate să fie variată:

— *a*) propriu-zis românească, adică elemente lexicale din limba curentă *(Albu, Bărbat, Bucur, Cornea, Creangă, Dumbravă, Flor(e)a, Lungu, Lupu, Mare(le), Micu, Negru, Negrea, Roșu, Rotaru, Scurtu, Ursu, Văcaru, Valea, Vulpe* etc.), sau derivate de tip românesc *(Albulescu, Bucurescu, Câmpianu, Deleanu, Lupescu, Lupeanu, Măgureanu, Mărgineanu, Micescu, Negrescu, Pădureanu, Văleanu, Vulpescu* etc.), eventual din teme eteroglote cu sufix românesc *(Almășanu, Chioreanu, Moldovanu, Receanu, Remeteanu, Rădescu, Vasilescu* ș.a. nenumărate);

— *b*) slavo-române *(Blaga, Bogdan, Moga, Neagu, Oprea, Radu, Voinea* etc., importante și destul de numeroase la românii din toată țara), care de fapt nu au azi corespondente lexicale curente și vii în idiomul românesc, deci împrumutate ca nume proprii (nu ca apelative) de la slavi și prin slavii care s-au amestecat și integrat în romanitatea poporului român;

— *c*) bisericești-calendaristice *(Adam, Avram, Gheorghe, Grigore, Iacob, Ioan, Mihail, Nicolae, Vasile)*;

— *d*) de altă proveniență, de ex. cumano-pecenegă *(Basarab, Boer, Coman, Columban?* ș.a.), ungurești *(Balint, Cheresteșiu, Chișiu, Iliești, Naghiu, Suciu* ș.a.m.d., infra, Anexa I).

Bibliografia principală privind antroponimia românească este: Drăganu, Rom., IX—XIV; Ș. Pașca, *Nume de persoane și nume de animale în Țara Oltului*, București, 1936, 370 p.; N. A. Constantinescu, *Dicționar onomastic românesc*, București, 1963, 469 p., cu numeroase lacune și erori mai ales la tîlcuirea numelor, de ex. p. 195 „*Bălaș*, numire veche, din ital. *balascio* (DLR), a unui soiu de rubin; *Balaș, -a, Bălașcu* etc.," în loc de ce este în realitate: ung. *Balázs* (lat. *Blasius*); Al. Graur, *Nume de persoane*, București, 1965, antroponime românești, în special p. 45—159 (recenzie: SCL, XVIII, 1967, p. 91—95, I. Iordan); Alesiu Viciu, *Nume de familie la români din Ungaria*, Blaj, 1902, 29 p. (după categorii, cu erori de interpretare și multe lacune). O cercetare monografică-istorică, bazată pe documentare amplă și studiu comparativ-etimologic a antroponimiei românești, a genezei și etapelor dezvoltării ei, a elementelor proprii limbii române (derivate ori formate din apelative romanice și autohtone, ca *Albu, Bărbat, Bucur, Lungu, Negrea* ș.a.) și a celor de împrumut începînd cu lotul slavon este una din cele mai importante sarcini ale științei istorice și filologice din țara noastră. Studiile de antroponomastică ale Școlii filologice clujene, după a. 1956 (CercLg.) privitoare la Transilvania tratează mai mult prenumele (individuale, zisele „nume de botez") din perioada contemporană, prea puțin gentiliciile (numele „de familie") și aproape deloc materialul medieval, adică din faza inițială a cristalizării politice a societății românești [1].

În Transilvania și Ungaria sînt destul de răspîndite (mai ales în Secuime) antroponimele de factură românească la unele familii sau grupe de limbă și naționalitate m a g h i a r ă (care adică se declară și se consideră unguri), aparținînd celor trei pături sociale mai importante: țărănimea, muncitorimea și intelectualitatea orașelor, iar în trecut chiar unora din aristocrații (nobilii) unguri (de ex. *Albu, Argyelán, Blanár, Boér, Bogdan, Borbát, Botiza, Korbuly* (armeni?), *Kosztin, Krisán, Marosán, Moldován, Muntyán, Oláh, Opra, Paska, Páskuly, Prodan, Puja* (Puia), *Ráduly* (Radu), *Serbán, Sztojka, Sztupár* ș.a.). Ele au fost transmise din comunitatea social-lingvistică românească în cea maghiară în urma procesului deznaționalizării unor persoane, familii sau grupe de români din Transilvania și zona intracarpatică (pînă la Tisa), care au trecut la catolicism (ori

[1] În revista clujeană CercLg., vol. II, 1957, IV, 1959, V, 1960, VI, 1961, VII, 1962, IX, X și urm. se află studii, articole, note privitoare la antroponimia din mediul rural în mai multe puncte din Transilvania, tratînd mai mult prenumele, prea puțin sau deloc onomatologia istorică românească ardeleană sau din alte zone.

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

la reformă calvină); uitînd limba română au învăţat ungureşte şi s-au asimilat în societatea maghiarofonă, în epoca medievală şi modernă, pînă la sfîrşitul monarhiei habsburgice a Austro-Ungariei (cf. supra, p. 20 şi urm.). Fenomenul înstrăinării românilor de neamul lor poate fi urmărit începînd din veacurile XIV şi XV (nobili români şi cneji din zona Banat, Haţeg, Hunedoara; mai puţin din Făgăraş [2], Maramureş-Bereg, unde însă maghiarizarea n-a prins decît foarte puţin, în puncte izolate) [3]. Principala cale de atragere spre maghiarizare era acordarea de titluri nobiliare, privilegii şi servicii înalte în administraţie: în rîndul păturii aristocratice, a birocraţiei şi proprietarilor funciari mai de seamă în Transilvania apar antroponime, mai frecvente începînd din veacurile XVI—XVII, cum arată repertoriile antroponimice ale materialului documentar [4]. Aici apare o lungă serie de atare nume din care sînt de menţionat cele mai remarcabile: *Albu* (a. 1680), *Alcs*, *Andreka*, *Andrika* (a. 1679), *Angyi* (1655), *Angyel* (1664), *Anka*, *Ankusa* (1679), *Antoni* alias Dobos (1611,) *Baczilla* (1652), *Bálán* (1655), *Bán*, *Barb* (1644), *Barbuly* (1680, 1689), *Baricz*, *Baricza*, *Barla*, *Berlya* (1666) şi *Birla*, *Bleza* (1578), *Blinke* (1689), *Bochics* (1686), *Bocz* (1649), *Boczel* (1664), *Boda* (1583), *Bode*, *Boér*, *Bogdan*, *Bogya*, *Bohoczel*, *Boka*, *Bokor* (*Bukur*), *Bolgya*, *Borbáth*, *Borhan* (*Triff*,) *Borza*, *Botéza* (1662), *Bot*, *Bottyán*, *Botuza*, *Bozura*, *Bratán*, *Brazul* (1649), *Breduske* (1650), *Bretán*, *Bruzor*, *Bud* de Tökes alias Csóré (1663), *Bugyul*, *Buksa* (1663), *Bulbuk*, *Bún* (1627), *Butián*, *Buzura* (*Buzere*, Bozúra), *Csibán*, *Csobot*, *Csortán*, *Dán*, *Dancs*, *Dászkál*, *Despoth*, *Dobordán* (1667), *Dobrilla* (1656), *Dobrin*, *Dobroka*, *Dobrul*, *Dombrava*, *Dragán*, *Dragota*, *Drágoi*, *Dragsán*, *Dragumér*, *Dragus*, *Drakulya*, *Dsude* (Jude, 1667), *Faur*, (1662), *Flore*, *Flora* de Hidas [Podeni, jud. Alba] alias Virágh (1665), *Florian*, *Fugye* (1583), *Furka*, *Firkoly*, *Gain*, *Giraszin*, *Granecz*, *Graur*, *Grigor*, *Groza*, *Gruzda*, *Guruzda*, *Hangul*, *Hulpás*, *Jankul*, *Juga*, *Karmassán*, *Kikidán*, *Kifor*, *Kinczell*, *Kirilla*, *Kocsuba*, *Kornya*, *Koszta*, *Kosztandin*, *Kotocz*, *Kotro*, *Kozma* Száva, *Krajnik* [5], *Krisztán*, *Luka*, *Macsukath*, *Madán*, *Makavé*, *Man(y)*, *Manczur*, *Markocsán*, *Marián*, *Mircse*, *Moga*, *Mojanul*, *Mondra*, *Monyoila*, *More*, *Muncsálán*, *Muntyán*, *Mus(z)ka*, *Nesztor*, *Nyág*, *Nexul*, *Nyika*, *Nycora*, *Oláh*, *Opra*, *Paska*, *Pastul*, *Pavel*, *Petrán*, *Petru*, *Petrucz*, *Pint(y)e*, *Pópa*, *Prekup*, *Prodan*, *Radó*, *Radul*, *Rastul*, *Recsiczár*, *Rogozán*, *Román*, *Sorbán*, *Stephan*, *Száva*, *Szávuly*, *Sztán*, *Stancs*, *Sztanissza*, *Sztoja*, *Sztoján*, *Szuszin*, *Tatt*, *Todorán*, *Tomojaga* alias Papdán, *Triff*, *Trufan*, *Tunful* (Tunsul?), *Turkul*, *Urszul*, *Vaczkán*, *Vajna*, *Vancsa*, *Vánkuly*, *Voivoda* (Vajda), *Vizár*, *Vlád*, *Vlájk*.

O bună parte din aceşti şi mulţi alţi asemenea „înnobilaţi", n e m e ş i [6] ori semi-aristocraţi se vor fi maghiarizat complet în curs de vreo 2—3 veacuri schimbîndu-şi numele (gentilicii, de familie) româneşti ori slavo-române şi pierzîndu-se definitiv din colectivitatea populară de baştină (mai ales după ce s-au îndepărtat din mediul social-etnic de obîrşie). Atare fenomen este bine cunoscut în bibliografie de multă vreme, schiţat astfel de istoriograful ieşean cu un veac în urmă: „poporul român mai avea în vremile vechi în Transilvania şi o nobilime întinsă şi puternică, avînd îndatorire de căpetenie apărarea ţărei contra năvălirilor streine. Această nobilime se întîlneşte în ţinuturile Devei, Haţegului, Făgăraşului, Hunedorii, în Banat şi în Maramureş. Îndatorită a slujì sub steag, ea se bucură ca şi cea ungurească de a nu plăti birul sau tributul, darea ţărănească ... Voievozii români numiţi comiţi şi purtînd titluri pompoase cuvenite nobililor ... Această nobilime a dispărut mai cu totul în zilele noastre, absorbită fiind de elementul maghiar care o atrase în sînul său prin favoruri, astfel că astăzi nu se mai întîlneşte în Transilvania nici o familie nobilă română, iar cele cîteva nume de obîrşie nobilă păstrate s-au coborît în clasa poporului de jos [7]. Nobilimea maghiară

[2] Despre zona Făgăraş: AnIst., VI, p. 161—300 (*Boieri şi vecini în Ţara Făgăraşului în sec. XV—XVII*, de D. Prodan).

[3] Situaţia politică a românilor în Transilvania, supra, p. 26; RevTr., VI, 1940, p. 194—232 (*La situation politique des Roumains de Transylvanie au XIIIe et au XIXe siècle*, A. Decei); Trans., LXXII, 1941, p. 192—200 (românii în Transilvania medievală, I. D. Moga); RoumTr., passim; IstTr., I, p. 89—253.

[4] *Jegyzéke az országos levéltárban a magyar és erdélyi kancelláriák föllállításáig tolálható herczegi, grófi, bárci, honossági és nemesi okleveleknek*, összeállitotta Tagányi Károly., Budapest, 1896; GenF., I, p. V—XII; II, p. IV—XII; III, p. IV—XIV etc. Cf. repertoriul de heraldică *Czimerlevelek* gyüjtötte Sándor Imre, I. füzet (1551—1629), Cluj, 1910. Majoritatea numelor sînt citate de Réthy L., *Az oláh nyelv és nemzet megalakulása* [Formarea limbii şi a naţiunii române], Nagybecskerek (Zrenjanin, Banat), 1887, ed. II, 1890, p. 159; cf. Puşcariu, DateIst., amplu repertoriu de antroponime purtate de familiile româneşti în Transilvania.

[5] Apelativul *krajnik-karajnuk* apare în numeroase atestări şi ca antroponim în sec. XIV—XIX-lea, în Maramureş, Sătmar şi Sáros este din ruteană, dar în Transilvania şi Banat nu poate fi în maghiară decît împrumut din limba română; Szabó T.A., *A feudalismuskori karajnuk-krajnik tisztségnév szótörténetéhez* [Cu privire la istoria cuvîntului *Karajnuk-krajnik* nume de funcţie în epoca feudală], în NyIrK., IX 1965, p. 61—77; OmR., p. 873—876; cf. ActaMN., III, 1966, p. 177—179 (Dragomir-Belu), despre situaţia şi funcţiile „crainicilor"; infra, nota 10.

[6] Despre termenul *nemes* (*nemeşie*) la românii ardeleni, cf. WtbUngR., p. 565—566.

[7] Cf. supra, p. 32. Fenomenul „decadenţei şi eclipsării" juridic-politice şi economice a elementului românesc a fost observat şi relevat de mulţi scriitori şi călători, ca Aug. De Gerando, Transylv., I, p. 212 „les Valaques — peuple paysan-, pour eux nul progrès, nul developpement. Lorsque l'un d'eux s'élevait au dessus des autres, il prenait rang parmi la nation conquérante et se faisait Hongrois"; p. 334 „dans l'origine, les Valaques formèrent en Transylvanie la race vaincue, c'est-à-dire la classe des serfs. Mais sous le gouvernement des princes un certain nombre d'entre eux furent annoblis pour prix du service militaire et participèrent à tous les droits des nobles hongrois. Les

BDD-B457-04 © 1990 Editura Ştiinţifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

avea în rîndurile sale un însemnat număr de familii românești, începînd cu aceea a *Corvineștilor* (de Hunedoara), care dădù Ungariei un general și un rege vestiți, Iancu și fiul său Matia Corvinul" [8]. Ca exemple se mai citează : „familia ungurească Macskási de Tincova se trage din românul Sturza, cnez de Caransebeș, pomenit la a. 1292. Familiile *Noptsa*, *Csura*, *Marila* și *Pripu* se cobor din românii Dionisiu, Mihail, Vlad, și Voicu, amintiți la a. 1404; *Mark*, *Kenderesi*, *Szerecsen*, *Roșca*, *Vlad*, *Nandra*, *Balos*, *Popaltul* și *Negomir* se cobor din românii Danciul, Costa. Saiacin etc., pomeniți la a. 1464; *Bacsa*, *Farkas*, *Lörincz*, *Sarban*, *Parosi*, *Gruița*, *Rezeila*, *Dragith*, *Stroia*, *Popa*, *Sferlea*, *Dragomir* și *Endrea* își au obîrșia din românii Ivul, Vlaicul, Dragul, Barbul (a. 1500). Dovezile pentru aceste genealogii indicate de Hasdeu, *Columna lui Traian*, 1874, p. 126,—128".

Instituțiile politice și juridice ale românilor erau (în chip firesc) mai puternice și durabile în zonele unde populația românească rămăsese compactă și mai omogenă; la mijlocul veacului al XIX-lea, istoriograful Szilágyi S. observà: „este probabil că nici națiunea românească cucerită (de unguri) nu era prea mult deranjată. În teritoriile unde locuià mai masiv, ea și-a păstrat proprii cneji sau prefecți" [9]. Multe familii românești de cneji sau fruntași [10] înnobilate și trecute la catolicism [11] au luat nume gentilicii maghiare sau de formă ungurească (adoptate voluntar ori impuse de oficialitatea dominantă) [12], alături de stocul masiv (majoritatea absolută) de antroponime românești caracteristice în Transilvania (fie elemente apelative romanice, ca *Bukur*, *Calbase*, *Faur*, *Flor(e)a*, *Furka*, *Jude*, *Nikore*, fie slavo-române ca *Dragics*, *Mircse*, *Radul*, *Vlad* etc., ori bisericești-calendaristice „internaționale" în perioada feudalismului). O situație tipică și extrem de semnificativă este în zona Hunedoara, unde majoritatea (aproape totalitatea) familiilor nobile sau nobilitate sînt de obîrșie românească, mai ales foști cneji cu nume gentilici de tipul „demotikon" după localitatea (satul) de unde erau ori își aveau proprietățile, ex. *Bácsi* (din Băcia), *Borbátvizi* (din Rîu Bărbat), *Csolnokosi* (Cincișanu), *Csulai* (Ciuleanu, ca Ficsor), *Farkadini*, *Fejérvizi*, *Furka*, *Galaczi*, *Karulyos(d)i*, *Kende(fi)*, *Klopotivai*, *Lindsinai*, *Livádi*, *Macsesdi*, *Osztrovy*, *Ponory*, *Riusori*, *Tustyai*, *Vádi*, *Zalasdi* (infra, p. 250) etc. (cf. MgyHnd., V, p. 149—245). Cea mai importantă în această serie este familia *Kendé* (Cîndea, Chindea), „nobiles Vallachi" din Rîu de Mori (Malomviz, la Hațeg, în veacul al XV-lea), care se modifică în *Kenderes*, *Kenderesy* apoi *Kendeffy* de Malomviz etc. [13];

descendents continuent pour la plupart à vivre en paysans, ou remplissent divers emplois dans les comitats. Quelques fois ils conservent le sentiment national et, lorsque l'occasion se présente, s'efforcent de faire rejaillir leur importance sur leurs compatriotes...". Bine era informat și just întrezărea esența lucrurilor pe la a. 1840 junele italo-francez, virtuos și talentat scriitor de limbă franceză Augustin De Gerando (1820—1849) : condiția socială a românilor ardeleni și felul cum unii (ca și alte elemente etnice în situații asemănătoare) deveneau maghiari. Spre ilustrarea ușurinței cu care se confecționau unguri în veacul al XIX-lea poate servi (dacă mai e nevoie) chiar persoana ilustrului autor aristocrat italo-francez (*op. cit.*, II, p. 193), care prin căsătoria sa în familia magnaților ardeleni Teleki, devine rapid ... ungur (cf. de ex. Révai Nagy Lexikona, V, 1912, p. 373 „Degerando, Ágost, magyarrá lett francia iró"), ajuns astfel (dar și prin erudiția cu talentele sale scriitoricesc și diplomatic excepționale) chiar membru al Academiei la Budapesta, în a. 1846.

[8] A. D. Xenopol, *Teoria lui Roesler*, Iași, 1884, p. 155—157. *Ioan* (Iancu) de Hunedoara era fiul lui Voicu (fiul lui Șerbe), avînd frați pe Mogos, Radul etc.; cf. Pușcariu, DateIst., I, p. 141; Werner M., *A Hunyadiak*, în HdÉvk., XI, 1900, p. 89—136; M. Dan, Trans., LXXIII, 1942, p. 590—595 ș.a. Dar pentru un patriot anonim din ErdM., XL, 1935, p. 185 („Hunyadi János eredete" [obîrșia lui Ioan de Hunedoara] marele voievod ardelean ar fi fost „izig-vérig [un fel de «pînă în măduva oaselor»] magyar", iar pentru B. Hóman, UgJB., XX, 1940, p. 176 „dintr-o familie de boieri munteni, dar de origine cumană, tatarică ori sudslavă" [numai român să nu fie], a devenit în chip firesc „eifriger katholiker und begeisterter Ungar". Totuși, contemporanii știau ceva mai bine decît istoriograful-ministru horthyst Hóman că „hic Ioannes natione Valachus fuit haud altis natalibus ortus ... ; cuis nomen caeteros obnubilat, non tam Hungaris quam Valachis, ex quibus natus erat, gloriam auxit", cum spunea Aeneas Piccolomineus (papa Pius II), *op. cit.* [supra, cap. I, nota 37], p. 223, 228, iar „obîrșia valachică a Huniadeștilor era un lucru de notorietate publică", Wertner, p. 105 etc.

[9] „Valoszinű, hogy a meghoditott oláh nemzet sem háborgattatott nagyon. Azon helyeken, hol tömegesebben lakott, megtartotta saját kenézeit vagy ispánjait ...", Szilágyi Sándor, *Erdélyország története* [Istoria țării Ardealului], (Buda)Pest, I, 1866, p. 17.

[10] Despre vechile organizații politice și juridice ale românilor în Transilvania, cnezate și voievodate: Xenopol, *Istoria românilor* [3], I, p. 159—170; Ioan Bogdan, *Originea voevodatului la români*, în MemIst., II, XXIV, 1902, p. 191—207; *Despre cnejii români*, ibid., XXVI, 1904, p. 13—44; N. Iorga, IstRArd., p. 68—99; La Trans., p. 169—186; D. C. Arion, *Din istoria vechiului drept românesc. Cnejii (chinejii) români*, București, 1938, 239 p. (material documentar abundent, prezentat pe alocuri neglijent, dezordonat); cf. și V. Meruțiu, LucrGeogr., V 1929, p. 7—15 (vechi organizații teritoriale); Moga, RoumTr., passim. S. Dragomir-S. Belu, *Voicvozi, cnezi și crainici la românii din Munții Apuseni și din regiunea Bihorului în Evul Mediu*, în ActaMN., III, 1966, p. 173—180 (la p. 178 bibliografie mai amplă).

[11] Numeroase exemple de trecerea românilor transilvăneni și bănățeni la confesiunea catolică se cunosc din toate perioadele; din veacul al XIV-lea : *Documente privind istoria României*, veacul XIV, C, Transilvania, vol. IV, București, 1955, p. 266—267, 275 etc.; Iorga, IstRArd., p. 281—288 (sec. XVII—XVIII) ș.a.

[12] Cf. de ex. repertoriile ample alfabetice de nume în DateIst., II, din care se citează mai jos (p. 225) cîteva cazuri.

[13] MgyOrCs., VI, p. 191—194; DateIst., II, p. 177; MgyHnd., V, p. 189—194; Rom., IX—XIV, p. 322.

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

Drag, scris *Drágh*, devine *Drágffy* [14]; pe un „fidelis noster [al regelui] Olachus Sorban vocatus de Ochwa, quem in ritu katholico baptizatum Stephanum fecimus appellari" (a. 1366); „Ladislaus dictus Olah, alio nomine Vayas", „Stephanus dicto Olah alio nomine Pinthes", „Stan dictus Fejyr ... Olahus" și alte cazuri asemănătoare din veacul al XIV-lea [15]. Procesul trecerii la catolicism și maghiarizarea „aristocrației" rurale împreună cu elementele mai răsărite ale populației românești a continuat tot timpul pînă la începutul veacului al XX-lea. În veacul al XVIII-lea sînt de menționat între aristocrații și magistrații din zona Hunedoara mulți cu nume românești (maghiarizate ca fonetism): *Bágya*, *Bája*, *Balis*, *Buda*, *Bugyul*, *Furka*, *Hernye*, *Kendeffy*, *Kenderessy*, *Mara*, *Marilla*, *Markocsán*, *Móre*, *Munyán*, *Nán*, *Pára*, *Toplicza*, *Vállya* ș.a. [16]. Dar între familiile fruntașe maghiare (maghiarizate) din cuprinsul comitatului Hunedoara (în majoritate dispărute) [17], puține aveau în sec. al XIX-lea nume românești *(Balika* [18], *Buda*, *Brus*, *Ivuly*, *Kendeffy*, *Moldován*, *Válya)*; celelalte nume de formă ungurească citate de Kőváry trebuie să fie maghiarizate. La fel s-a întîmplat și cu numeroase personaje istorice mai vechi sau recente, ca și cu alte elemente populare eterogene din cuprinsul vechii Ungaria și a marei monarhii multinaționale a Habsburgilor.

Dintre figurile istorice de români mai celebre sînt de menționat, în afară de I o a n (Iancu) de Hunedoara și fiul său regele M a t i a (Mátyás): voievodul Bartolomeu D r á g f i în veacul al XV-lea (cf. GeschRum., p. 154—161); N i c o l a u s O l a h u s primatul Ungariei în sec. al XVI-lea (cf. St. Bezdechi, *Nicolaus Olahus. Primul umanist de origine românească*, Aninoasa-Gorj, 1939, 126 p.; AnIstN., V 1930, p. 63—85; GeschRum., p. 186—207); M i c h a e l Valachus (1490—1582), viceregele Transilvaniei (GeschRum., p. 199—207); cancelarul ardelean (1597—8) Ștefan I o s i k a, român din Caransebeș (AnInst., XII, 1969, p. 223—229); în veacul al XVII-lea, Gavril I o v u l, Ioan K a j o n i (La Trans., p. 262). În veacul al XVIII-lea, o serie de eruditi și magistrați superiori și mijlocii în Transilvania, ca: Ladislau D o b r a, profesor la Institutul iezuiților în Cluj; Petrus Sebessi, „nobilis Transilvanus Valachus Szészsebesiensis", a. 1725; Alexander Bényei, praenobilis Valachus de Magyar Benye; Nicolaus D r a g o s i Valachus Thordensis e comitatu eodem; Petrus Dallyai, român autor al unei „vieți a sf. Francisc de Sales", a. 1738 etc. (ErdMEgy., p. 291), dar și alții, unii cu nume gentilicii românești: B a l k u, B o e r, K o s z t a, M a r o s á n; majoritatea însă cu nume de tip unguresc [19]. Episcopul romano-catolic al Transilvaniei la Alba Iulia, Anton S t o i c a, între a. 1749 și 1759 (mort în a. 1770) era român din familie ce trecuse la „reformați-calvini" [20]. În veacul al XIX-lea cazurile apar mult mai numeroase, din care sînt de menționat abia cîteva: D o b r a n Ioan funcționar superior (udvari ügynök) la Curtea imperială din Viena pe la a. 1848 (MgyOrR., p. 71); M o g a János general în revoluția 1848 (MgyOrCs., VII, p. 829); generalul austriac T r a p ș a prin a. 1880—1890, cavaler din Caransebeș (Date-Ist., II, p. 384), care obișnuia să spună „eu sunt român «plouat», o știe și împăratul" [21], ca și alți generali de seamă în armata austro-ungară, mai ales bănățeni, ca Traian D o d a, S e r a c i n, N. C e n a, G u r a n, Ș a n d r u etc. [22]; marele fizician la Viena Nicolae T e c l u; profesorii universitari Grigore M o l d o v a n u (la Cluj) și Gheorghe A l e x i(cs, la Budapesta) se declarau și erau recunoscuți de toată lumea ca români (renegați), alături de alții mulți ce nu mai aveau decît numele gentiliciu românesc, ca unul la facultatea de drept în Cluj (prin a. 1872—1918) B o e r Elek [23], poate de origine românoșecuiască; W l a d Aloisiu (Alajos), deputat, făcut nobil în a. 1867, din familia veche românească la Săliștea Maramureșului (MgyOrCs., XII, p. 241, Pótkötet, p. 364); B u d János (născut în 1880 la Dragomirești, Maramureș), eminent statistician, economist, profesor și ministru la Budapesta, — unde între miniștrii prin a. 1950 apare și numele românesc M a r o s á n György. Tot spre obîrșie „valahică" (olahi-români, mai ales din Secuime, eventual din părțile Transilvaniei nord-vestice și Slovacia, fostul „Felvidék", maghiarizați mai demult și numiți cu „ethnicon"ul de formă ungurească) O l á h sînt numeroase familii nobile în Ardeal și Ungaria (MgyOrCs., VIII, p. 212—215, 332 pînă în veacul XIX-lea), ca și alții „homines novi" cu acest gentiliciu, din care cel mai remarcabil era Oláh Gusztáv,

[14] MgyOrCs., III, p. 378.

[15] RoumTr., p. 64; Apulum, XIV, 1976, p. 167.

[16] Cf. Barcsay A., *Hunyadvármegye levéltárában őrzött homagiumok nemesi cimer pecsétjeinek indexe* [Indicele peceților de embleme nobiliare ale homagiilor în arhivele județului Hunedoara], în HdÉvk., XXI, 1911, p. 3—18.

[17] Cf. Kőváry L., *Hunyadmegye kihalt családjairól* [Despre familiile dispărute ale județului Hunedoara], în HdÉvk., XI, 1900, p. 51—57; Wertner M., *A Hunyadiak*, ibid., p. 89—136.

[18] Moșierul Ioan Balika în Chitid, a. 1787, ActaMN., III, p. 107.

[19] Cf. Tóth Z, *Az erdélyi román nacionalizmus elsö százada* [citat supra, cap. II, nota 71], p. 58—60, 174—187 etc.

[20] „Sigismundus Antonius Sztojka L. baron de Sala permissione divine episcopus Transylvanensis" a dezvoltat o activitate organizatorică și constructivă remarcabilă la catedrala și episcopia din Alba Iulia, din fruntea căreia a demisionat la 1759, din cauze necunoscute (probabil conflict cu cercurile aulice din Viena; MgyOrCs., X, p. 873); despre maramureșanul Anton Sigismund Stoica: Apulum, XII, 1974, p. 329—331.

[21] A. Paul, *Între Someș și Prut* (1905), p. 38.

[22] A. C. Popovici, *La question roumaine* (1918), p. 215.

[23] Cf. ErdMEgy., p. 169—181, unde apar nume slave ca Navratil, Plósz, alături de cele germane, Meltzl, Richter, Schneller, Tagl etc. și de majoritatea unguresti, în chip firesc.

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

neurolog și psihiatru în veacul al XIX-lea, fiu al omonimului arhitect la Budapesta ș.a. (cf. CsGyKSz., p. 303); atare nume gentiliciu a emigrat și mai spre vest, în Austria, unde poate fi menționat ministrul socialist Franz O l a h prin anii 1960 [24]: numele lui nu poate fi străin de etnonimul respectiv de formă ungurească, iar purtătorul trebuie să aibă obîrșie (eventual mai îndepărtată) „olaho" — maghiară din părțile Transilvaniei sau din alte teritorii ale fostei monarhii locuite de români, — căci din simplă fantezie, snobism ori gust pentru exotism un autentic vienez-austriac de spiță veche nu e deloc probabil să-și fi luat numele unui popor subjugat ca al „olahilor" din teritoriile intracarpatice. Cea mai potrivită analogie pentru etnonimul-antroponim „Oláh" din Austro-Ungaria este paralela „dublet" de formă slavo-grecească din zona balcanică: gentiliciul V l a h o s frecvent în Grecia (de ex. un general *Vlahos* la Atena) [25], derivat cu sufix slav *Vlahov* la bulgari, *Vlahovici* la sîrbi (de ex. un ministru la Belgrad prin a. 1960), indicînd evident elemente de obîrșie aromânească, „cuțovlahi" (macedo-români). În Austria există și alte nume de tip românesc, ca de ex. *Krischan* ce nu poate fi altceva decît rom. *Crișan*. Asemenea exemple pot fi multiplicate, fără a izbuti întocmirea unui tabel complet.

Destul de numeroase și importante elemente românești s-au ridicat la trepte înalte în ierarhia feudală ori capitalistă a Ungariei și chiar a Austriei [26] (servind interesele și cultura altor popoare, chiar pe împilatorii neamului lor din patria de obîrșie, Transilvania); cu atît mai numeroși au fost oamenii „de rînd", mai ales funcționarii, meseriașii, comercianții, muncitorii și alte categorii sociale cu nume românești maghiarizate (gentilicii) în Transilvania și Ungaria [27], ca și în alte țări limitrofe sau mai îndepărtate [28].

Puținele exemple ca acele citate aici arată necesitatea imperioasă de a fi reexaminat integral materialul documentar și prin optica critică a onomatologiei, care poate și trebuie să aducă servicii de seamă

[24] Cf. de ex. Scînteia, nr 6384, 19 IX, nr 6426, 31 X 1964 etc.
[25] Le Monde (Paris), 5 X 1965 etc.
[26] Ca și în alte țări, Rusia, Polonia, America etc.; cf. nota 28.
[27] Cf. de ex. Astra, 1927, nr 25, 19 V, p. 2 (T. Popa).
[28] Datele asupra răspîndirii românilor din Transilvania sînt adunate în marea monografie a lui Șt. Meteș, *Emigrări românești din Transilvania în secolele XIII—XX*, ed. II, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1977 (ed. I, 1971). — În fostul regat al Ungariei din cadrul marei monarhii habsburgice, prozelitismul deznaționalizator unguresc a făcut ravagii mai ales în Secuime (supra, cap. II) și între șvabii-germani (supra, p. 21; cf. nume de „unguri" ca *Göbl* devenit „Gâldi", *Ortmayr* devenit „Ortvay", *Treml*> Tamás", *Hampl* ș.a.), între slovaci (*Melich*, Apulum, XIII, 1975, p. 759, *Kniezsa*, *Paulovics*, *Prohászka* și mulți alții) care mai mult decît românii au contribuit la sporirea „națiunii eteroclite" dominante în Ungaria. La Budapesta și în toată țara erau multe și mișună încă antroponimele germane și slave ce n-au apucat a fi „naționalizate" prin traducere ori simplă înlocuire după rețetele școlii onomatologice a lui Lengyel Z. (supra,

cercetării istorice, completări valoroase pentru toate perioadele și teritoriile. Știindu-se că amestecul elementelor etnice variate și asimilarea lor în „națiunea dominantă (majoritară)" este un fenomen firesc, chiar necesar pînă la o anumită limită într-un stat poliglot și atît de pestriț cum era vechea monarhie habsburgică (supra, p. 24 etc.), un studiu integral asupra maghiarizării și integrării atîtor elemente și grupe etnice ar putea să arate în adevăratele proporții aportul ungurimii autentice („ösmagyar") paralel cu aportul diverselor „nationes" la formarea statului și culturii în limba maghiară, cu structura socială și demografică în vechea Ungaria (feudală și burghezo-moșierească), ca și în Secuime.

La populația maghiarofonă, alături de t o p o n i m e [29] și de c u v i n t e uzuale, mai frecvente apar antroponimele românești în S e c u i m e, luate prin deznaționalizare, adică trecute în comunitatea socială ungaro-siculică de către indivizi ori grupe de români care s-au secuizat, pierzîndu-și limba, unii confesiunea și majoritatea din ei chiar conștiința adevăratei obîrșii social-etnice. Că totalitatea acestor maghiari cu nume gentilicii românești este alcătuită numai din români înstrăinați o arată pînă la evidență procesul maghiarizării schițat mai sus în linii generale și unele detalii cu aspecte locale (cap. I și II), ca și certitudinea că în monarhia austro-ungară maghiarii din Transilvania și Ungaria ori din Secuime nu luau nume gentilicii (de familie) românești, adică ale unei populații subjugate în stare de inferioritate politică, economică și juridică. Înainte de a. 1918 și chiar după această dată nu poate fi vorba ca ungurii să adopte numele proprii românești, ori de „valahizarea" lor (eventual prin „traducere"); încît purtătorii de antroponime românești în societatea feu-

p. 30). Este știut că fenomenul amestecului elementelor etnice-sociale izolate sau în grupe mici, individual și asimilarea lor a fost frecvent în toate statele și epocile, fiind clar că nu există popor în Europa ce să nu aibă în compoziția sa „amestecuri etnice"; dar proporțiile pe care asemenea fenomen le-a luat în Ungaria întrec orice închipuire.

[29] Tabele cu nume de l o c u r i românești în Secuime (toponimia zisă „minoră": dealuri, părți de hotar, păraie, văi etc., nu localități sau cursuri mai mari de ape) a întocmit (după hărțile militare austriace de 1 : 75 000, SzFLeir. și alte surse) S. Opreanu, *Contribuții la toponimia din ținutul secuilor*, în LucrGeogr., II 1924—5, p. 153—189 (= Die *Szekler*, 1939, p. 103—136), cu unele exagerări, erori de transcriere și interpretare, cauzate de lipsa unei pregătiri ori măcar a unei colaborări filologice-lingvistice absolut necesare în asemenea cercetări. Citevat oponime (locuri, ape, hotare) românești în Secuime, unele maghiarizate, citează Chindea, *op. cit.* (supra, p. 101), după el: MijlDesn., p. 25—26. Toponimia majoră a Secuimii (localități, ape mari) este slavă și maghiară, cumană etc.; dar numele de locuri (văi, dealuri etc.) românești sînt foarte numeroase, cf. Sever Pop, *op. cit.* [infra, p. 252], p. 201 cu harta (Die Toponymie Siebenbürgens, Berg-, Fluss- und Hügelnamen), ca și hărțile austriece, românești etc. Situația toponimiei în zona secuiască este în general asemănătoare cu cea din oricare altă parte a Transilvaniei.

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

dală şi burghezo-moşierească maghiară sînt cu toţii români d e z n a ţ i o n a l i z a ţ i, chiar dacă lipseşte (lipsă firească, adesea, în condiţiile documentării sărăcăcioase ale vremii) vreun alt indiciu despre obîrşia lor etnică[30].

Antroponime româneşti în Secuime sînt (sau mai bine zis : erau) foarte numeroase, tipice, cu deosebire semnificative din punct de vedere lingvistic şi social-istoric [31], mai numeroase în documentarea veacurilor al XVII-lea şi urm., iar în veacurile al XIX-lea şi XX-lea (cînd documentarea scrisă este mult mai abundentă : acte, epitafuri, monumente, presa, literatura etc.) sînt atît de multe exemple, încît apare inutil şi imposibil a le înregistra şi cita pe toate. Dar faţă de mulţimea impozantă a antroponimelor ungureşti în documentele din veacurile trecute, numele româneşti (şi slavo-române) rămîn mereu în minoritate, uneori fiind aproape disparente, din două motive mai de seamă (în nepotrivire cu numărul efectiv mare al populaţiei, mai ales rurale româneşti, românofone) : *a*) situaţia de netă inferioritate economică şi social-juridică a elementului românofon, majoritatea iobagi, crescători de vite, meşteşugari, oameni modeşti şi săraciţi, care se manifestau mult mai rar şi echivoc în documentele scrise, *b*) înlocuirea (schimbarea, „traducerea") multor nume româneşti prin nume maghiare (infra, p. 239—244). În materialul documentar privitor la ţinutul secuiesc (vechile „scaune", supra, p. 32—33) din veacurile XV—XVIII-lea se află (cum s-a văzut parţial în paginile precedente) antroponime româneşti care în etapa veche (ca şi natural în cea „modernă", mai recentă) sînt purtate de elemente etnice evident româneşti (românofone) ; dar este foarte probabil că mulţi din purtătorii lor se declarau şi erau consideraţi încă de atunci „secui", integraţi în masele maghiarofone. Din cîteva colecţii de documente (în primul rînd marea „Arhivă secuiască" SzOkl., „lustre" şi repertorii de persoane în revista GenF. şi broşura ErdMest., din două „arhive familiale" EndLev. şi SándLev., seria de DocArd., documentele citate şi utilizate în excelentul OklSz., material din veacul al XVIII-lea publicat de T. Popa, N. Iorga ş.a.), în toponimia zisă

[30] Despre antroponimele ungureşti (de tip maghiar) la români, infra, Anexa I

[31] Bine cunoştea (ori întrezărea) atare situaţie Tóth Z. (supra, p. 114—119), admiţînd — *volens-nolens* — că „román nevet viselő székelyek már a XVI. században sem tartoztak a ritkaságok közé. Amiota románság volt a székelységen, a beolvadás a legcsekélyebb kényszer nélkül szüntelenül folyt..." (ErdM., 1942, p. 555 : secui cu nume româneşti nu erau o raritate chiar în veacul al XVI-lea. De cînd a existat românime în Secuime, integrarea s-a desfăşurat continuu fără nici o silnicie) ; dar nu se osteneşte să citeze nici măcar unul din nenumăratele exemple cunoscute în documente şi bibliografie, pe care dealtfel nici cercetătorii români (supra, p. 111—112) nu le citează, ignorînd materialul documentar (aproape integral) din veacurile XV—XVIII.

„minoră" munţi, văi, locuri etc. (de ex. în GyHNev.), ca şi alte surse documentare-bibliografice (CsGyK., CsGyKSz., UdvT. etc.) sînt citate în ordine cronologică unele exemple, menţionînd de obicei numai atestarea mai veche.

În anul 1426 sînt cunoscuţi nişte „fideles nostri Ioannes Kenesius dictus Magyar et *Radul* filius Czako de Bereczkfalva nostr(a)e declararunt majestati quod in confinibus Terr(a)e Siculorum nostrorum versus partes Moldaviae existeret villa Valachalis Bereczkfalva vocata" (SzOkl., I, p. 120 ; Ioan Kenesius — Magyar şi Radul fiul unui Czako erau fruntaşi ai românilor la Breţcu, localitate românească). La 1492 se menţionează la Sfîntu Gheorghe un Blasius *Roma* (SzOkl., III, p. 118, eventual „Roman") ; a. 1507 la Odorheiu familia cu nume tipic şi evident românesc *Ficsor* Ladislau şi Anton, care primesc proprietăţi pe „Cîmpie" („nemes udvarhelyi Ficsor László-nak és Antalnak Rücs és Pakocsa helységben bizonyos vett joszágrészeket", MgyHnd., V, p. 679) [32] ; a. 1510 „quidam *Czorda* nomine et Chygan Walachi in Ilijefalva [Ilieni, jud. Covasna] commorantes" (SzOkl., I, p. 322—323) ; 1517 Petrus *Ficsor* de Atosfalva [Hoteşti, jud. Mureş] in comitatu Albensi Transilvaniae jur. assor. (GenF., III, p. 88) ; 1538 Albertus *Wancha* de Zekelfalva, Szabó K., *A régi székelység* (1890), p. 74 ; 1549 nobilis Ladislaus *Drakulja* (SzOkl., IV, p. 15) ; 1554 Georgius Volah la Tg. Mureş (SzOkl., V, p. 69 ; OklSz. 708 = „Oláh") ; 1566 *Borbat* Ioan, *Borbat* Petru, *Borba*, Franciscus [33] ; *Boyer* [34] Martin ; *Chortan*(?) Balas (SzOkl., II, p. 196—204) ; 1578 *Moga* Iudit (SzOkl., IV, p. 28), Mihail *Rado* (IV, p. 20 ; formă diferită de *Radul*(*y*), ca atare posibil să nu fie românească) ; *Guzoran* [nume secuiesc, ori slavo-român, turcesc ?] Nicolae, biró (SándLev., p. 28) ; 1580 Balthasar de *Bottyan* (SzOkl., IV, p. 74 ; nume românesc după Edelspacher şi Hunfalvy, infra, p. 224 ;

[32] Antroponimul apare de timpuriu în numeroase atestări, ca *Ficsúr puer* Valachicus, OklSz., 246, din apelativul ung. *ficsor* „fecior" împrumutat din română (InflR., p. 44), curent şi în antroponimia românească *Fecioru* ; în documente din Transilvania şi Ungaria, MgyHnd., V, p. 371, 378, 474 în zona Cluj, *Ficsor*, *Fychor*, p. 170, 244 în zona Hunedoara ; Rom., IX—XIV, p. 66 ; în Secuime : *Ficsor* Miklós iobag la Veţca (SzOkl., V, p. 319) ; un pîrcălab al cetăţii Gurghiu *Fichor* Petru în a. 1599 „itt való fő porkolábjától Fichor Petertol") ; familia *Ficsor*, în Nograd, nobilitată în veacul al XVIII-lea (MgyOrCs., IV, p. 172) etc. ; alte pilde *Ficsor*, cu grafii variate (*Fichor*, *Fychor*, *Fychur*) în Ungaria şi Transilvania (sec. XV—XVII), toponime şi apelativul *ficsor* (sec. XVI—XIX) StUn., 1962, 2, p. 14, 21 ; NyIrK., IX, 1965, p. 151 ; X, 1966, p. 104—106 ; XI, 1967, p. 16—17 ; MNyTEtSz., I, p. 906.

[33] Despre antroponimul *Borbat*, *Barbatus* (Bărbat), foarte răspîndit, cf. OklSz., 86 ; Rom., IX—XIV, op. 177 ; apelativul *borbát* în limba maghiară, împrumut din română (*bărbat*), InflR., p. 26.

[34] Cf. *boer*, *béyar*, *bojir* nobilis Valachus ; cîteva exemple din veacurile XV—XVII, OklSz., 78, 1132 ; MgyOrCs., I, p. 147. Nume slavo-român ori peceneg, eventual şi secuiesc.

BDD-B457-04 © 1990 Editura Ştiinţifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

nesigur); 1581 *Bacz* Borbara, Kata, Toma, Ioan (SzOkl., V, p. 129, 130, 146; OklSz., 41 și 1127; *Baciu, Bács*?); 1586 *Opra* Paulus în Tomești (Ciuc, EndLev., p. 5), 1587 *Opra* Pál, *Csurra* Mihok (SzOkl., V, p. 142; EndLev., p. 6; OklSz., 143, 658); 1588 *Bogács* Ioan în Mădăraș (Ciuc, SándLev., p. 35; nume secuiesc sau slavo-român?), *Boer* Georgius din Vărghiș (SándLev., p. 36), 1592 idem (SzOkl., IV, p. 116); 1590 Blasius *Kozta* (IV, p. 115); 1596 *Olah Radul* az Amadefalvi esztenán való major juratus și un *Olah* János, Prot. Odorh., II/2, B, 107 (Madefalău — Siculeni; StUn., 1966, 1, 130); Martinus *Boer* de Tarchafalva nobilis annorum quasi 45 (Prot. Odorh., II/2, B, p. 63); 1599 Mihail *Maga* (= Moga), păstor (SándLev., p. 42).

Dintre purtătorii de antroponime românești în armata și la curtea lui Ștefan Báthory (1576—1586) în Polonia [35], unii sînt probabil sau chiar sigur originari din Secuime, cum indică prenumele tipic ungaro-siculic alăturat la un gentiliciu român: Andreas *Bogdan*, Michael *Bokor* (Bucur?; infra, p. 221), Thomas *Manya*, (Manea), Andreas *Oláh*, Antonius *Oláh*, Blasius *Oláh*, Elias *Oláh*, Petrus *Oláh*, Blasius *Petrasko*, Blasius *Raduly*, Andreas *Vajna* (RatCBáth., p. 8, 24, 27, 101, 105, 109, 148, 150 152, 164, 167), eventual „decurionul" Ioannes *Bojer* (p. 151). Asemenea combinații de antroponime (sau elementele lor) sînt frecvente și caracteristice în Secuime și la românii secuizați, iar în armata și la curtea báthoriană în Polonia erau numeroși secui, cum arată și alte elemente din antroponimia lor [36].

La a. 1602, în conscripția organizată de către generalul Gheorghe Basta, între „nomina nobilium, primipilorum ac libertinorum sedis Siculicalis Sepsi, Kezdi, et Orbai" apar cîteva românești: *Valika, Bariczi, Falka* [37], *Danka, Roman, Bacsó, Baljko, Baliko, Zima, Paskó, Buna* (Bunea?), *Bozok, Kupán, Dancs* [38], *Gruzda, Bogdán, Tusan, Oláh* (și *Olá*), *Muzka* [39], *Raduly, Czipan, Boda, Guzoran, Dobra, Borbat, Dragiczy* etc. (SzOkl., V, p. 179—243). Tot în a. 1602, la Odorheiu-Cristur: *Dáne, Olá, Bán*[?], *Zakuly* [? „Székely"?], *Borda, Kinda, Csortán, Antonia, Boka, Boer, Bezerad*, și *Bozarad* (Basarab) [40], *Bogis, Mircse* ș.a. (SzOkl., V, p. 284—320). În „lustra" scaunului Odorheiu din a. 1604, între „primipili": *Boda* Ioan (comuna Filia), *Borbát* Toma (Tălișoara), *Boer* Anton (Tărcești); „libertini" ceva mai numeroși: *Boka, Oláh, Matei, Boda, Boer, Bujer, Kolczár* etc. (GenF., X, p. 9—14, 45—51). În zona Tg. Mureș: *Nigre* Mihail, *Trufan* Ștefan, Ioan, *Olá, Boer, Czipan* (SzOkl., V, p. 270—283); la 1603, în Valea Nirajului (Nyárád): Stephanus *Truffan*, Georgius *Oláh*, Nicolaus *Dromboly*; *Boer, Myrcze, Mosa* (SzOkl., V, p. 244—268).

Precum se vede, sînt exemple relativ puține, foarte puține (unele nesigure ori inconcludente): numărul lor redus, aproape disparent în documente pînă la începutul veacului al XVII-lea, se explica (precum s-a spus) prin situația subordonată a elementului etnic românesc, inferioritatea lui social-juridică și politică, izolarea lui relativă față de națiunea secuiască privilegiată, dominantă, participarea cam redusă la acțiunile și manifestările de caracter juridic-economic consemnate și conservate în acte și hrisoave, ce sînt documentele secuilor, „lustra Siculorum", nu „— Valachorum". În consecință, nu ar fi de așteptat nume valahice între „primores"; foarte puține figurează între „primipili" și în formațiile militare ale secuilor, consemnate de acte și documente din veacul al XVII-lea; majoritatea celor cu nume românești sau „Oláh" erau „iobagiones" ori „inquilini" (zileri). Adevărul este că și aceștia apar puțini, dar s î n t! „inquilini" (zileri). Adevărul este că și aceștia apar puțini, dar s î n t!

În cursul veacului al XVII-lea atestările sporesc în documente ce apar mereu mai numeroase și cuprinzătoare: în a. 1605 „*Oláh* János czikzekben Amadeujfalui" (ProtOdorh., II/3, E, 239; trebuie să fie cel menționat la a. 1596 (supra, p. 218); 1606 *Oláh* Tamás

[35] Cf. studiul amănunțit asupra numelor, funcțiilor și situației elementelor românești (recunoscute ca atare de fapt exclusiv după antroponime): ActaMN., II, 1965 [1966], p. 345—363 (*Din istoria iobăgimii române transilvănene. Iobagi români în Polonia, sec. XVI*, M. P. Dan).

[36] Mulți *Székely* și gentilicii derivate „demotikon" din toponime ale Secuimii, ca Valentinus *Eresztevényi* (RatCBáth., p. 108, din Eresztevény-Erestegiu, jud. Covasna), *Kovásznai* (Covăsneanul) László (p. 147), Gregorius *Kosmási* (p. 57, din Kozmás-Cosmeni, Ciuc), Petrus *Nyujtodi* (p. 61, din Nyujtod-Lunga, jud. Covasna), Blasius *Torja*, (p. 111, Torja, Turianul), Martinus *Udvarhelyi* (p. 99, Odorheianul), Daniel *Vadasdy* (p. 196, din Vădaș la Niraj), *Maksai, Menasâgi, Szépvizi* ș.a. Asemenea nume gentilicii au putut să primească acești ostași sau „curteni" ai lui Báthory chiar la „conscripție" și recrutarea lor de către autoritățile militare ale principelui ardelean-rege polon; printre ei se aflau desigur și români din aceleași localități după care și-au primit gentiliciile.

[37] *Falka* „frustum, frustulium, pars" în OklSz., 213.

[38] OklSz., 145.

[39] *Muzka, Muska* „Russus", OklSz., 672; sau rom. *Muscă, musca* (?).

[40] Numeroase exemple din toate zonele locuite de români arată larga răspîndire a numelui, Rom., IX—XIV, p. 521—527 și AnIst., VI, 1963, p. 168 (Prodan) „numele de *Basarab* chiar este prezent și la nord de linia Carpaților. Îl găsim din Făgăraș pînă la Caransebeș; doi cneji *Bozarad* Crașova (a. 1358), *Bazarab* Longus (Hosszu), Hațeg (1360), *Bessarabe* (1398), *Bazarad* (1435), *Bozaraba* Franciscus (1588), Ștefan *Bassarabe* Hunedoara (1681), Opra *Baszaraba* jude, Scorei (Făgăraș, 1632) etc.", familii *Bezarab* și *Basaraba* în Pește̦ana și Cornești, sat *Băsărăbeasa, Bozarad* la Telciu (Năsăud, a. 1450), Ioan *Basaraba* preot în Vaidei (DateIst., II, p. 19); se adaugă exemple din zona Tîrnava la Cetatea de Baltă, a. 1726 Komán *Beszarabe* cerdo (ErdMest., p. 11), din zona secuiască, precum și în toponimia Maramureșului (LucrGeogr., III, p. 112), dovedindu-i extensiunea mai largă spre nord și est în teritoriile carpatice. Numele este cumanic (ArEuCO., p. I, 1935, 221—235, L. Rásonyi), ori peceneg, dar la secui a fost transmis mai curînd prin intermediar românesc.

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

la Ocna de Sus; la Nicoleşti un „szentmiklosi *Oláh* Mihált Karácsonköven [la Piatra Neamţ] az városiak es az vornik megfogták vétek nélkfül es vöttek el töle fl. 12", DocArd., VII, p. 310; tot acolo un *Petres* Mihály; a. 1609 *Oláh* Ştefan şi *Bogdan* Paul la Dăneşti (Ciuc, SándLev., p. 55—56); *Opra* Paul din Tomeşti (Ciuc, SándLev., p. 57; CsGyKSz., p. 90—91; supra, p. 280). Familia numeroasă, cu multe ramificaţii în zona Covasna, *Vajna* (Voinea) din Pava este atestată la a. 1610: *Vajna* Ştefan (MgyOrCs., XII, p. 13—20). La a. 1614, numărul românilor şi numelor slavo-române este relativ mare: „regestratio" (index civitatum, oppidor. villarum et possessionis sedium Siculicaliu Maros, Udvarhely, Sepsi, Kezdi et Orbay, item Csik, Gjergjo et Kasszon, citat de Benkő, MarSz., p. 93), în 270 sate, sînt menţionate în total vreo 660 nume de români (copiate şi comunicate de Şt. Meteş), majoritatea iobagi şi zileri, care prezintă din punct de vedere lingvistic-onomatologic un amestec interesant şi deosebit de semnificativ: 439 (mai mult de 2/3) sînt *Oláh*, restul nume româneşti şi slavo-române, ca *Albu* (Benedic, primipilis în Zagon, Ioan ped. pixid. etc., Petru), *Ban*, *Barbu*, *Banciulea*, *Boca*, *Bucur*, *Butica*, *Chiriah*, *Ciubăr*, *Dan*, *Luca*, *Musca*, *Oprea*, *Păcurar*, *Prodan*, *Radul* (de ex. Radu Ioan, primipilus în Ciumani — Csomafalva), *Roman*, *Sorban*, *Stancul*, *Stoian*, *Triful*, *Vancea*; nume ungureşti (Birtalan, Chendi, Fărcaş, Fekete, Fodor, Hajdu, Hosu, Mesaros, Nagy, Santa, Tamasi, Vaida, Veres); unii erau din Făgăraş, Treiscaune şi Ţara Românească, dar majoritatea evident localnici, indigeni, adică din satele unde munceau şi i-a găsit conscripţia. O „lustră" tot din a. 1614 a scaunelor Ciuc, Giurgeu şi Casin cuprinde cîteva nume: în satul Casin (Kászonujfalu; supra), Iacobeni (Kászonjakabfalva) *Baricz*, *Kalina*, *Oláh*, *Opra*; Ciucsîngeorgiu între „iobagiones" *Balika*, inquilini Kendi István locuind în casa lui *Todor* Valentin, mai mulţi *Olá*; în Bancu (Bánkfalva) „primipilus" *Moldovan* Ioan, „antiqui iobbagiones" *Olá* Ioan, *Dobondi* Ioan, *Olá* Matei ş.a. (GenF., XI, p. 49—54); la Ciucani (Csekefalva) Szöcs *Opra* inquilinus, *Borka* Ioan; la Cosmeni (Kozmás) primipilus *Borbát* Ioan, inquilin *Olá* Matei; Sîncrăieni (Szentkirály) inquilini *Olá*, *Raduly* Ladislau; Jigodin (Zsögöd) *Raduly* Ştefan; Tuşnad *Olá* Ştefan, iobbagiones *Vernika* Ioan, *Olá* Ştefan; Misentea (Mindszent) inquilin *Olá* Nicolae; Sîntimbru (Szentimre) ped. pix *Dobordán* Ştefan, inquilini *Olá Sorban*, *Ola* Gheorghe (GenF., XI, p. 94—99, 129—132). „Lustra" scaunului Gheorgheni din a. 1616: *Oláh* Ilias inq. al lui Ioannes Litterati, Fekete Matei oláh fi., *Boghdan* Ştefan J., *Dancz* Mihail l(ibertinus), Anton, Gheorghe p.; *Oláh* Andrei inq. Francisci Péter, *Raduli* Ioan l., *Dobra* Angalit l., *Oláh* Matei j(obbagio), Cziorba *Opra* j. Ioannis Dienes, *Oláh* Petru, *Raduli* Ioan, l. debilis, *Oláh* Andrei j. Gregorii Dorgo, *Bongy* Ioan j. Valentini Borsos, *Oláh* Ştefan inq. relictae Georgii Aztalos, *Barincz* Petru, Nagy *Stoika* j. Petri Baricz; mai mulţi *Oláh*, *Raduli*; *Oláh* Ioan J., *Koztena*, *Muzta Opra* inq. al lui *Oláh* Ioan, Cziby Gheorghe l. *Roman*, *Oláh* Lucas pix(idarius), *Dragicz* Ioan pix., *Dragicz* Mihail j., *Bokor* Mihail, Boka *Opra*, *Oláh Opra* etc. (GenF., V, p. 71—72, 81—83). —Prin alte documente: la a. 1622 *Boer* Ştefan din Tărceşti (Tárcsafalva, Odorheiu) assessor la Cristuru (UdvT., p. 331); 1627 *Dragiz* Ioan din Tomeşti (Ciuc, SándLev., p. 66); 1636 *Czibre* Petru şi Oláh Ioan nemeşi, cetăţeni juraţi din Odorheiu (UdvT., p. 363); providus Ioannes *Oláh* alias *Purkarja*, la Odorheiu (SándLev., p. 76); *Boda* alias Nagy Balász, iobag din Aita Seacă (EndLev., p. 24); Bajka *Opra* iobag (EndLev., p. 26); 1639 la Olteni (Oltszem, jud. Covasna) *Biroga*, *Bogdán*, *Bucz*, *Mihalica*, *Mirchie* (= Mircea), *Vajna* (SándLev., p. 86—88); *Roman* Ştefan şi *Rattar* (Rotaru) Gyula (Iulius), iobag român (oláh jobbágy, UdvT., p. 385). La 1658 „lustra" scaunului Ciuc Superior (regestum familiarum primipilorum), din mai multe sute de nume par să indice români: *Martsan*, *Gurzo*, *Guzoran*, *Ola* Francisc, *Bukutzon* Andrei, *Dobordan* Martin, *Borbat* Ioan minor, *Karda*[?] Mihail (GenF., IX, p. 15—22, 47—53). La 1659 *Petre* Ioan servitor al lui Daniel Francisc, devenit „cavaler" (UdvT., p. 387); 1663 *Boer* Martin din Tărceşti, nobil (SzOkl., IV, p. 300); 1671 Martinus *Dobordan* din Sîntimbru (Ciuc), făcut primipilus (lófő, CsGyKSz., p. 113; SándLev., p. 130); *Oláh* Emeric din Ciumani (Csomafalva), făcut primipilus (CsGyKSz., p. 116); 1677 *Borbath* Matei şi Francisc făcuţi nemeşi (UdvT., p. 388). În a. 1690 în Treiscaune şi la Zagon: Stephanus *Boér* vicejudex sedis Kézdi (ErdM., 1941, p. 312, 325 etc.), *Vajna* Ferenc, *Vajna* Orbán la Zagon (ibid., p. 313, 314, 315 şi passim), primipilus Franciscus *Csorja* de Zagon (p. 317), nobilis foemina Elisabetha *Vajna*, nobilis quondam Ioannis *Guruzda* de Zagon relicta vidua (p. 318); primipilus Stephanus *Albo* mediocris de Zagon, annorum circiter 40 (p. 318); primipilus Thomas *Albu* de Zagon annorum circiter 46 (p. 319); providus Demetrius *Oláh*, jobbagio generosi domini Georgii Jankó de Zagon annorum circiter 25 (p. 323). În 1691 „lustra" nobililor din Treiscaune conţine foarte puţine nume româneşti (resp. slavo-române), ca: *Mihalcza*(?), *Vajna*, *Ban*, *Baricz*, *Alda*, *Balyko*, *Borcza*, *Roman*, *More*, *Dobri*, *Balyka*, *Bajku*, *Ola* etc. (GenF., IX, p. 73—78, 102—105, 126—130). 1696 *Vojka* Toma la Sînsimion (EndLev., p. 171).

În veacul al XVIII-lea, menţiunile despre români şi numele româneşti sporesc substanţial; dar nu din cauză că s-ar fi „intensificat imigrarea de români" (cum încercau să prezinte lucrurile unii eruditi şi Tóth Z. I. în timpul ocupaţiei horthyste a nord-vestului Transilvaniei), ci în primul rînd prin faptul că ei se ridică manifestîndu-se

BDD-B457-04 © 1990 Editura Ştiinţifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

mereu mai frecvent și activ anterior, participă direct la viața publică avînd un rol sporit și se asimilează între secui, fie păstrîndu-și antroponimele românești, fie schimbîndu-le majoritatea din ei cu nume ungurești (sursele documentare cam aceleași, supra, p. 212):

Regestum sedis Siculicalis Superioris, a. 1702, CsGyKSz., p. 520—540, cîteva nume românești ori probabile: *Bács, Guzorán, Bogács*(?), libertini Emericus et Blasius Val(achi?), *Csia, Baricz, Trutza, Bajko, Bokor, Opra, Koszta, Dancs, Mojsa, Kosztály* etc. Între aderenții aristocrați secui ai lui Francisc Rákoczy, în acțiunea lui din anii 1703—1711, sînt menționați trei cu nume românești: *Boer* Paul, *Boer* Gabriel și *Vajna* Ștefan (EmlSzM., p. 637, „Bujdosó kuruczok Moldvában és Havasalföldon"); la 1705 un *Száva* Mihail este făcut „lobonț" (UdvT., p. 423). În veacul al XVIII-lea, la Brăduț (Bardocz), o familie cu numele tipic *Borbáth* (v. Bărbat) se ridică la situații sociale înalte: în a. 1794 Ioan și Mihail erau judecători în această localitate (MgyOrCs., II, p. 163). Celebri erau pe la începutul veacului haiducii din zona Odorheiu *Balika, Bucur, Kimpian* (Cîmpianu), Fekete Vasile, a căror obîrșie românească este recunoscută (UdvT., p. 434—435); contemporană este seria de „latrones" din zona Ciucului: *Sztan Baltesh, Raducz, Juon, Nikora, Onucz, Kaluttul*, la a. 1713 (SzOkl., VII, p. 195). În a. 1726, la Atia: *Boer, Booka, Kioran, Moga, Oláh* etc. (supra, p. 72). Din a doua jumătate a veacului mai pot fi menționate cîteva serii, ca: Siculeni (Madefalău, (A)Madéfalva, Ciuc) „Michael *Raduly* et Bernardus Ferencz Madef. ibidem a regalibus occisi" în a. 1764 („Siculicidium", CsGyK., II, p. 26); apoi materiale onomastice deosebit de abundente și semnificative din zona de sud a jud. Treiscaune (Covasna) cuprinse în registrul procesului dintre Francisc Henter din Sepsi Szentiván (Sîntion Lunca) și un număr de secui ostași ca juzi jurați ai satelor Lisnău și Ozun (a. 1781) [41]; numeroase gentilicii românești din cele mai tipice, ca *Boer, Opra, Olá, Stanciul Baba, Tunea, Raduly, Gligor, Ald(e)a, Bailla, Aldika Munteanu, Stoika, Stanciu, Drăganu, Nitsulj Thodor, Bulántsa Barbulj, Gheorghe, Stan, Matei, Manea Bulancu*, Ioan *Comșa* (Komsa), *Sorbány* Mokány, *Szelecsánu*, Stan *Blidaru, Vacaru*, Mukács *Bajkó, Iuonicza, Cretzuli, Burtsa* (Burcea), *Homotea, Kapata* (Capota), *Bailla;* Gheorghe *Vasil*, Gheorghe *Darabant*, Ioan *Nyaguly*, Ioan *Kosztandi*, Mihail *Bajko*, Ioan *Baba*, Gheorghe *Oprea;* din a. 1779: Ioan *Drăganu*, în alta Ștefan *Pop*, cîțiva *Ciocan* (Tsokán) și *Bador*, Ioan *Tompa, Dragamer, Berde, Benke* (Benchea), *Todor, Cserea, Moldován, Dragamer Nyagully*, Pap *Nyágully, Kilitza, Kiritza* Todor, *Raczula, Pay*, Bordaș *Dragomir*, mai mulți *Buts*. Ei sînt din

[41] Publicate de N. Iorga, *Începuturile și motivele desnaționalizării în Secuime*, în MemIst., III, XVIII, mem. 8 (1936/7), p. 217—222.

satele Saciova, Măgheruș, Sintion, Reci, Coșeni, Chichiș, Borosneul Mic, Dobolii de Jos, Aninoasa, Bita, Comalău, Păpăuți și Zizin. Majoritatea din ei s-au maghiarizat, dar numai cei din satele unde elementul românesc a „dispărut" ca atare, adică nu mai este indicat în statistica maghiară din ultima vreme (a. 1910), ca: Saciova (români 3 — unguri 271), Reci (rom. 3 — ung. 890), Coșeni (rom. 0 — ung. 453), Bita (0 — ung. 430), Aninoasa (1 — 489); în aceste sate, deci, numerosii *Nyaguly, Raduly* etc. și urmașii au devenit secui. În celelalte sate însă ei s-au menținut în oarecare măsură: Măgheruș 62 români, Chichiș 375, Borosneu 1059 (?) etc. Alte serii (unele nume se repetă, în chip firesc): *Manea, Matei, Neagu, Gheorghe, Stan, Raduli Stan, Román* István, Ioan *Comșa*, Dumitru și Barb *Bulárka, Algye Muntyan, Marin Vaszi*, Ioan *Sztankuj, Olah Vaszi*, Simon *Raduly*, Clemens *Sorbány, Serban*, Mihail *Oprea*, Ioan *Dregány, Opre Blidarul, Matsellar* Vasile, Gheorghe *Văcarul*, Ion *Tohăneanut* (Takanan), *Oltyan, Sztanciu, Paskuj* etc.; *Plotzkár* (Ploscarul), *Boile* (Boilă), *Drăganu*, Ioan *Vojkully, Oprea Bucur, Oprea* Gheorghe, Coman *Munteanul*. — Din scaunul Mureș, în a doua jumătate a veacului al XVIII-lea, lungi conscripții de enoriași și preoți ortodocși, majoritatea cu antroponime românești, DocMur., p. 8—81 [cu multe erori de transcriere și de tipar], supra, p. 73—76. Descoperitorul minereului de aramă la Bălan (Ciuc), prin a. 1780, era românul Ioan *Oprea* (CsGyK., II, p. 48 „egy Opra János nevü Tımafalvi oláh fedezte fel pásztorlásában").

Din cărțile bisericești citate de Iorga în aceeași zonă Treiscaune sînt de reținut numai: „robii lui Dumnezău *Oprea* birăul și Mihail *Morariul* din Belin" (a. 1760), sat în care la 1910 populația era după statistică: români 0, unguri 667 (în 1846: 87 familii de români „nonuniți" Șemat., 1846, 177, — adică majoritatea dacă nu chiar totalitatea locuitorilor); „această sfîntă liturghie s-au cumpărat de Gheorghe alu popii Dimitrie și s-au dat pomană mie, popi *Bucuru* — Bokor popa Nagy Borosnyai", „eu popa Bucur dela Boroșneu Mare — Nagy Borosnyai Bokor pap" (a. 1775), sat cu români 14, ung. 1371 la a. 1910 (dar 114 suflete „uniți", Șemat., 1835, vreo 6—7 familii „nonuniți", Șemat., 1846, 177).

Apare absolut necesar ca (în vederea unei cît mai ample și corecte nformări asupra realităților social-etnice și demografice) acest material documentar să fie reexaminat integral cu mai multă atentie si competență, natural „fără preocupări polemice" (cum just a sugerat răposatul istoriograf al Transilvaniei Tóth Z. I.), punînd la contribuție

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

totodată materialul inedit existent și accesibil[42]; — dar nu e bine și corect să-și imagineze cineva că români (sau foști români) în Secuime erau numai cei care apar în documente ca „valahi (oláhok)" ori purtînd antroponime de factură românească (slavo-română) eventual și credința greacă (orientală), căci foarte mulți dintre ei (în primul rînd cei liberi, înnobilații și oameni înstăriți, dar chiar și unii iobagi, zileri) purtau nume gentilicii ungurești începînd din veacul al XVII-lea sau chiar mai înainte, la fel ca în alte zone ale vechei Ungaria (cf. infra, p. 240, 248), iar majoritatea absolută a populației rustice românești nu apare individual, „nominal", în nici un fel de document scris.

Mai tîrziu, în v e a c u l *al XIX-lea* există atestări masive documentare și în lucrările de literatură ori istoriografie, presă, epitafuri etc. ale antroponimiei românești în teritoriul Secuimii; de ex. între familiile de proprietari mai de seamă din Ciuc, Giurgeu și Casin, consemnate în volumul CsGyK. (Benkő), I, p. 45 : túsnádi pap *Ráduj* Ferenc, II, p. 28 *Petres*, *Bariczi*, 31, 36 *Zsok*, 119 *Nedelka*, 134 *Boda*, 141 *Forika*, 144 *Szarokan*, *Czarán* (armeni?), *Bajkó*, *Csortán*, *Kosztandin*, *Borka* ș.a.; jurnalul de călătorie în zona Homorod al lui Sándor I., publicat postum (SzHUt.) : *Bokor*, *Dregus*, *Nitzuj*, *Noda* etc. (majoritatea încă români la mijlocul sec. al XIX-lea). Listele cu „nume de familie (családnevek)" întocmite de Kriza J., *Vadrozsák. Székely népköltési gyüjtemény* [Trandafiri sălbateci. Culegere de literatură poporală secuiască], Kolozsvár — Cluj, I (1865), p. 384—385 înșiră între secui pe : *Albu*, *Antonya*, *Barducz*, *Baricz*, *Balika*, *Borbát*, *Botyán*, *Boszorát*, *Csortán*, *Gruzda*, *Kolcz*, *Mircse*, *Orbok*, *Radó* etc. (unele relevate apoi ca elemente românești de către Edelspacher, NyK., XII, 1876, p. 111—112, Hunfalvy, NyK., XIV, 1878, p. 305); în aceeași celebră colecție de literatură populară secuiască se află porecle (gúnynevek, p. 388 : *Akácios* [ca apelativ există în ungurește], *Fataró*, *Kutrejos* [și apelativ]) și nume românești de animale (*Blezoj*, *Dregan*, *Gribej*, *Kurbuj*, *Lupe*, *Maruca*, *Mundra*, *Murgu*, *Ursze* ș.a.), pe care nu le-a mai relevat nimeni. A. P a u l (*Între Someș și Prut*, 1905, p. 135, 218—238) a semnalat la întîmplare cîteva nume din zona de sud a județului Covasna (Treiscaune) : *Algya*, *Bács*, *Bokor*, *Dragomir*, *Csolopán*, *Remetyán*, *Tampa*. Dar

[42] De ex. în conscripții; (cf. *Sub semnul lui Clio, Omagiu Șt. Pascu*, Cluj, 1974, p. 85; (ca aceea a lui Cziráky A. din a. 1819) și urbarii ale satelor din Secuime, păstrate în diverse arhive (Budapesta, Odorheiu, Tîrgu Mureș, Cluj etc.), arhivele eparhiilor românești (Blaj, Sibiu) și maghiare, ca și la parohiile din Secuime, în acte de posesiune privată, cărțile de hotărnicie și proprietate ale fiecărui sat, existente încă din veacul al XVIII-lea pînă la întocmirea cărților funciare (funduare) după a. 1866; în epitafuri și alte inscripții, ca și în monografia lui Benkő J. „Székelyföld" (Muzeul Brukenthal, Sibiu) etc.

tabele mai ample de antroponime românești în Secuime și la „secui" a dat mai întîi geograful clujean S. O p r e a n u, *Ținutul Secuilor*, în LucrGeogr., III, p. 107—121 (*Die Szekler*, p. 94—99): liste provizorii, parțiale, după recunoașterea autorului însuși (deci cu lacune firești care la o cercetare chiar parțială și fortuită se dovedesc numeroase și cam grave; cu atît mai mult față de ansamblul materialului); sînt peste 650 nume gentilicii (de familie) copiate de către prof. Opreanu din cadastre, matricole, cărți funciare, epitafuri, numai din zone ale vechilor județe Odorheiu (13 localități : Odorheiu, Dealul, Zetea, Corund, Praid, Atia, Atid, Cristur, Mihăileni, Tărcești, Dumitreni, Vlăhița, Polonița), Treiscaune (28 sate : Estelnic, Poian, Sînzieni, Valea Seacă, Petriceni, Lemnia, Bretcu, Aita Mare, Bicsad, Arcuș, Borosneu Mare, Pădureni [fost Bessenyő], Dobolii de Sus, Coșeni, Șincraiu, Fotoș, Bita, Olteni, Bodoc, Angheluș, Eresteghiu, Chileni, Belani, Alungeni), Ciuc (4 sate : Ciucani, Simonești, Vrăbia, Casin). Din zona Gheorgheni — Giurgeu (Suseni, Ciumani, Joseni, Gheorgheni, Valea Strîmbă, Chileni, Lăzarea, Ditrău, Remetea, Voșlobeni), citează multe antroponime românești T. Ch i n d e a (*Contribuții* [supra, p. 101], p. 29—32), iar din partea de vest a jud. Covasna (Herculian, Bățanii, Bodoș, Aita Seacă, Biborțeni, Baraolt, Aita Mare, Valea Zălanului, Bicsad) la G. Popa — L i s s e a n u, *op. cit.* [supra, p. 101], ca și alți autori (Iorga, Dumitrașcu, Tuțuianu, Negreanu etc.). În campania pentru studiul compoziției serologice a sîngelui, dr P. R â m n e a n ț u (Cluj) a întocmit ample tabele de nume ale locuitorilor (mai ales elevi de școală elementară) în fiecare sat unde a strîns material hematologic; dar a publicat și semnalat asemenea antroponime numai din 28 comune (Arcuș, Hăghig, Aita Mare, Dalnic, Reci, Micfalău, Brateș, Estelnic, Turia, Bretcu, Filiași, Lupeni, Corund, Jimbor, Merești, Ocland, Lueta, Cușmed, Șiclod, Zetea, Lăzarea, Siculeni, Racul, Gîrciu, Sînsimon-Simonești, Cosmeni, Măgherani, Săbed, — cu unele elemente sau forme pe care nu le dau ceilalți cercetători români, BulEBiopol., VI, 50—51). Foarte multe antroponime românești la populația românească din Secuime au fost semnalate ca atare în presă (supra, p. 102) din zona Odorheiu, Treiscaune și Ciuc (cf. și CsGyKSz., passim); prea puține înregistrări avem pînă acum din veacurile XIX—XX-lea pentru valea Nirajului (p. 74—75), în afară de documentele din veacul al XVIII-lea (supra, p. 60), la care se adaugă bogata noastră „recoltă" din a. 1966 (supra, p. 127—134), iar din veacul al XVII-lea în documente (supra, p. 48).

Un amplu (dacă nu tocmai exhaustiv) r e p e r t o r i u a l a n t r o p o n i m i e i r o m â n e ș t i la secui și în Secuime ar trebui să cuprindă întregul material adunat sistematic mai întîi din documentele veacurilor XV — XIX, din actele organelor administrative și

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

judecătorești, ale parohiilor și eparhiilor, de pe monumente, epitafuri și produse meșteșugărești (cu toate dificultățile de lectură și restabilire a textelor)[43], din literatura și studiile citate și orice altă sursă de informație. Cum s-a relevat (în special de S. Opreanu), antroponimele de tip românesc (și slavo-române), întrebuințate ca gentilicii (nume de familii) existau curente prin satele și orașele Secuimii în veacul al XIX-lea și persistă multe pînă azi; ca atare, ele apăreau nu numai în actele oficiale amintite, ci și în p r e s a locală, în numeroasele gazete maghiare (cotidiene, săptămînale sau bisăptămînale), imprimate de acum un veac la Tîrgu Mureș, Odorheiu, Sfîntu Gheorghe, Tîrgu Secuiesc, Miercurea Ciuc, Gheorgheni etc.: sînt cîteva zeci de „foi", majoritatea numite „Székely —", deosebit de bine scrise și interesante, cu un valoros conținut documentar, de prim rang pentru cunoașterea populației din Secuime în veacurile XIX—XX. Parcurgerea lui integrală însă ar reclama cîțiva ani de căutări trudnice, — lucru ce nu se putea face în vederea documentării pentru prezenta cercetare, care a trebuit să fie limitată la cîteva „sondaje" în unele gazete „secuiești" ce prezintă material antroponimic privind atît „aristocrația" cu pătura urbană, cît și poporația rurală a teritoriului secuiesc. Adevărat că, precum e știut, presa menționează numai persoanele care se manifestă în public jucînd vreun „rol social", nu pe cei care tac și muncesc; ca atare, atestările oferite de presă apar mult mai sărăcăcioase decît sînt actele oficiale sau de proprietate, tabele ale comunelor, matricole bisericești ori civile. Au fost consultate și excerptate parțial ziarele: *Székely Hirlap* (Tîrgu Mureș), I, 1869—II, 1870; *Székelyföld* (Tîrgu Secuiesc), I, 1882—IV, 1885; *Székely Lapok* (Tîrgu Mureș), 1898; *Székelység* (Tîrgu Mureș), 1901—1903; *Háromszéki Hiradó* (Sfîntu Gheorghe), 1903; *Székely Nép* (Sfîntu Gheorghe), 1906—1909; *Székely Ellenzék* (Tîrgu Mureș), 1907 (dintre acestea, a doua și penultima conțin foarte bogat material antroponimic românesc; restul prea puține date utile); reviste ca *Székelység* (1931—1944), SzMÉrt., „Anuare" ale școlilor etc., ca și orice publicații ce conțin antroponime. Chiar dacă ar fi parcurse și excerptate integral, ziarele și revistele nu pot totuși să ofere material complet dintr-o zonă în măsura cît este cuprins în actele oficiale ori eclesiastice. Nici un ziar unguresc nu vorbește, evident, absolut nimic de fenomenul deznaționalizării masive a românilor (rar vreo notiță nesemnificativă în acest sens).

[43] Puține epitafuri (cele de piatră) mai vechi de 3—4 decenii pot fi citite azi, majoritatea fiind distruse de vreme ori chiar de măsurile draconice ale administrației de pe vremuri, care era capabilă să șteargă chiar și numele morților spre a face să dispară cît mai repede orice urmă de viață românească (cf. de ex. Mijl Desn., p. 26).

Culegerea integrală a materialului onomastic-lingvistic și istoric românesc accesibil azi va arătă cît de puțin este înregistrat, relevat și interpretat ca atare pînă acum, lacunele cu erori comise de cercetătorii români, chiar felul sumar și superficial cum au procedat unii filologi români în munca de informare bibliografică, documentare și de teren. Lacunele grave în documentare cauzate de modul forțuit și adesea superficial cum s-a lucrat (relevat cu prisosință în paginile precedente) este una din cele mai grave deficiențe ale cercetării istorice și filologice românești în intervalul dintre cele două războaie mondiale. De fapt, în majoritatea localităților nu s-a înregistrat decît foarte puțin ori aproape nimic; dar materialele antroponimice românești (cum just relevă în a. 1926 S. Opreanu) se repetă cu duiumul în foarte multe sate actualmente aproape sau complet maghiarizate în toate zonele Secuimii[44].

Materialul antroponimic româno-maghiar (-siculic) existent în documentele mai vechi (cu deosebire în veacurile XVI—XVIII-lea), cel înregistrat din veacul al XIX-lea încoace, adică existent și viu în societatea maghiarofonă româno-secuiască este relativ abundent, variat (s-ar putea spune: practic aproape nelimitat), atestat în zeci și sute de cazuri (potrivit frecvenței și popularității de care se bucuraseră atare nume la (foștii) români), în toate zonele Secuimii și în restul Transilvaniei, — în măsura cît n-a apucat să fie înlocuit (schimbat ori tradus în ungurește). Dar cu toată abundența aparentă a listelor ce ne stau la dispoziție în bibliografie și în presă, materialul înregistrat este încă departe de a putea fi considerat complet ca număr

[44] Înafară de numeroasele cazuri citate în paginile precedente, mai adăugăm cîteva puncte „secuiești" unde nu s-a înregistrat nimic ori foarte puțin: B o r s e c (jud. Mureș), cu 1418 locuitori, magh. 1134, rom. 176, germ. 10, alții 6, prezintă epitafuri parțiale (multe indescifrabile, deci inutilizabile ca documente): *Albuj* Karolina, Miklós; *Bogye* (Bodea) Anna, Demeter, György; *German* Albert; *Kosztandi* Ferencz; *Mikk* (Micu) György, Karolina; *Opra* Lajos; *Papp* Todor (prenumele Todor arată un român Pop maghiarizat); Gizella *Pușcaș* sz(ületet), (născută) Papp; *Rupa* (Ripea?) Anna, Eva, Miklós; *Száva* Laci; *Todor* Antal; *Tomucza* Antal; *Troján* József; *Zsurzs* (Giurgiu), Péter etc.; erau (foarte probabil toți) elemente românești maghiarizate. Pe valea Oltului, la M a l n a ș -Sat epitafuri cu numele *Lunguj, Vantora* Istvánné, Vass Anna (1846—1916), *Várza* ș.a.; alături marea comună M i c f a l ă u (Mikóujfalu, jud. Covasna), nume curente în sat și pe monumentul eroilor 1914—1918: *Luputy* (Lupuțiu), *Nyaguly, Nyegra, Nyisztor, Raduly, Sorban, Stefan, Száfta, Urszuj, Várza* etc.; evident și aceștia toți „foști" români. Prin a. 1860, populația satului Micfalău se repartiza după confesiuni: 406 romano-catolici, 70 reformați, 800 ortodocși, (SzFLeir., III, p. 6), deci în proporție de 2/3 români; în a. 1910 conta cu 1557 maghiari și 6 [sic!] români, iar pe confesiuni: 504 romano-catolici, 133 ref., față de 918 ortodocși, aceștia fuseseră 1418 la a. 1903 și 898 în 1912). Toți ortodocșii (care nu se mai declarau români) sînt indicați la a. 1929 ca „foști" români și prin antroponime, din care Lisseanu (SecRom., p. 88—90) menționează: *Nyagu, Nyegrea, Sorban, Boér, Nedelka,* iar între români mulți (ca și în alte sate, supra, p. 128—133 etc.) cu antroponime ungurești: Ferencz, Karácsonyi (Crăciun), Gábor, Illyés, Kicsi (Micu), Keresztes, Tamás, Varga etc.

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

de atestări şi cazuri (nici vorbă nu poate fi de liste exhaustive), din cauza felului defectuos şi lacunos cum s-a procedat la colectarea, înregistrarea lui pentru foarte multe localităţi (dacă există vreo înregistrare) fiind absolut fortuită, ori lipseşte orice fel de atestare. De un repertoriu antroponimic (cît de cît apropiat de realitate, un autentic „Onomasticon valaho-siculicum" ori „-hungaricum") nu va putea fi vorba decît după colectarea integrală a materialelor din toate sursele şi sistematizarea lor, atît din Secuime, cît şi din restul Transilvaniei şi Ungariei (aici mai ales la oraşe), unde s-au maghiarizat pînă în a. 1918 numeroase elemente etnice care urmăreau scopuri practice imediate: ajungerea la situaţii materiale şi sociale superioare celor accesibile prin calitatea de români, „olahi". Trebuie avut însă mereu în vedere faptul că nu este posibil a delimita net, fără echivoc, lotul de antroponime româneşti „adoptate" de populaţia maghiarofonă, mai ales din cauza poziţiei neclare în care se plasau ori se află mulţi din cei care, cu conştiinţa etnică şovăitoare [45], în primele decenii ale veacului al XX-lea s-au maghiarizat începînd a se declara de „naţionalitate ungurească", fără a fi rupt orice legături (cunoscute de toată lumea în mediul social apropiat) cu colectivitatea românească de obîrşie. Sînt numeroase asemenea cazuri de echivoc în primele 3—4 decenii ale veacului al XX-lea, mai ales în Transilvania [46].

Ca un rezultat provizoriu, bază de cercetare şi discuţie în etapa actuală a documentării şi informaţiei disponibile din bibliografie, dar cu prea puţine cercetări proprii de teren şi de arhivă, este prezentat aici un tabel alfabetic de n u m e g e n t i l i c i i (de familie) româneşti mai tipice şi majoritatea evidente, avînd cele mai multe o frecvenţă deosebită, repetate de sute şi mii de ori (*Albuj*, *Bogdán*, *Bokor*-Bucur, *Borbát*, *Lunguj*, *Manya*, *Neagu*, *Oláh*, *Opr(e)a*, *Radul(y)*, *Sorbán*, *Vajna* etc.) în satele şi oraşele din toate zonele secuieşti începînd de pe malul stîng al Mureşului, prin Valea Nirajului, cursul superior al Tîrnavelor, Homorod, cursul de sus al Oltului şi al Mureşului, Casin, Trotuş, Rîul Negru pînă la Carpaţi. În Secuime, antroponimele româneşti apar atît în sate despre care se ştia că la începutul

[45] Cf. Trans., 1937, p. 472.

[46] Din nenumăratele cazuri citäm unul singur mai pitoresc şi semnificativ, autentic „curiosum": *Csobán Zoltán* (evident român, sau eventual numai după tată, deci „corcitură"), care ţinea enorm de mult la „naţionalitatea" sa ungurească de împrumut, „Csobán Zoltán, szakaszvezető, éttermi segéd. Kolozsvár [Cluj], 1907-ben szül. Besztercén. A román megszállás alatt mindenkor magyarnak vallota magát. Minden magyar hazafias és kulturális megmozdulás lelkes támogatója..." (volumul jubiliar al veteranilor unguri *A frontharcos eszme szolgálatában*, Budapest, [1942], Bajtársi adattár, p. 19). Necesitatea de a se afirmă insistent în public „pururea ca ungur (mindenkor magyarnak)" rezulta pentru un *Csobán* Z. din faptul evident că el era român renegat, deplin conştient de obîrşia sa, cum îl arată cu prisosinţă gentiliciul *Ciobanu* (scris cu *Cs-*).

veacului al XIX-lea aveau populaţie mixtă maghiară (secuiască) şi română (supra, p. 49 etc.), iar pe la a. 1900 treceau drept curat maghiare (NfMgy.), cît şi în sate secuieşti unde nici Lenk (SbLex.) nu ştia că ar fi locuit populaţie românească (cf. supra, p. 50—52).

Transcrierea numelor în tabelul nostru n-a putut să fie unitară şi absolut uniformă, nici din punct de vedere fonetic, nici etimologic, din cauza variantelor locale de pronunţare ori de scriere şi înregistrare (unele transcrise cu erori de copist sau tipografice, pentru care nu exista putinţa de a le controla şi corecta), în funcţie de competenţa filologică a celor care le auzeau şi le-au înregistrat, ca şi de data la care erau consemnate în documente şi inscripţii, acte şi informaţii de sursă variată, fiind deci de valoare calitativă diversă. Ele sînt date în ordinea a l f a b e t u l u i unguresc (prin faptul că au devenit „nume ungureşti", adică purtate de o populaţie ce vorbeşte maghiara ca „limbă maternă", se consideră şi se declară în cea mai mare parte ca aparţinînd comunităţii social-naţionale ungureşti, — indiferent de realitatea etnică, de faptul evident că în anturajul social este recunoscută proveniența românească, indicată în chip peremptoriu de antroponime, eventual de tradiţie şi de confesiunea românească răsăriteană). La unele nume din a căror pronunţare sau grafie nu rezultă la prima vedere sursa, „etymon"ul românesc este indicat în paranteză.

Repertoriu alfabetic de a n t r o p o n i m e (gentilicii) româneşti la secui şi alţi maghiarofoni):

Agya, *Akim* (cf. *Atyim*), *Albon*, *Albu* (*Albuj*, *Albo*, frecvent mai ales în partea de sud a jud. Covasna), *Alduly*, *Alexa*, *Algya* (Aldea), *Andreka*, *Anka*, *Antoni*, *Antonya*, *Ardellán* (*Argyelan*, frecvent; cf. *Erdeljanović* la sîrbi), *Argyó*, *Aszlan* (aiмeni?), *Atyim* (*Akim*, Achim), *Avram*;

Baba, *Babes*, *Bács* (*Báts*), *Bacsilla* (Băcilă), *Bacsó*, *Badilla*, *Bagarus*, *Bágya*, *Bágyuj*, *Bajka*, *Bajkó* (*Baicu*), *Balán*, *Bali*, *Balika*, *Baliga*, *Balku*, *Bambuj*, *Bán* (şi ung.), *Baneiu*, *Báncs*, *Baraczi*(?), *Barba*, *Barbu* (*Barbuly*, *Barbully*), *Bardosán*, *Bardocz*, *Barducs*, *Baricz*, *Barza*, *Bazarat* (*Baszarat*, *Boszerat*, *Bezerad*, *Bozorad*, Basarab, supra, p. 219), *Berbek*, *Berszán* (*Burszán*, Bîrseanu), *Berze* (*Berzete*? poate slavo-ung.-rom.?), *Bidiga*, *Bille* (Bîlea), *Biszák*(?), *Bisziok* şi *Biszok* (Busuioc), *Blág*, *Blága* (frecvent), *Blanár*, *Boár*, *Bocs*, *Bocz* (Boţ), *Boda* (eventual Bodea; dar cf. şi secuiescul *Bod*), *Bodó*, *Boér* (foarte frecvent, *Boyer*, var. *Buer*; p. 221), *Bogács*(?), *Bogát*, *Bogdán* (foarte frecvent, chiar ca prenume, în Treiscaune — Covasna; purtat şi de aiмeni veniţi din Moldova), der. *Bogdánfy*, *Bogis*, *Bogya* (*Bogye*, Bodea; cf. *Boda*), *Boka* (*Booka*, Boca), *Bokor* (OklSz., 80; în multe cazuri este rom. *Bukur*, Bucur adaptat prin

BDD-B457-04 © 1990 Editura Ştiinţifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

etimologie populară la ung. *bokor* „tufă", foarte frecvent)[47], *Bolea*, *Borbát* (Bărbat; p. 222), *Borboj*, *Borcsa* (Borcea), *Borcsán* (Borceanu), *Borggya* (Bordea), *Boricsán* (cf. *Borcsán*), *Boricza*, *Borka*, *Borkomán*, *Borza*, *Boszorát* (v. *Bazarat*), *Bota*, *Both*, *Botha* (Bota), *Botár*(?), *Botyán*(?), *Botozán* (Botizan, *Bothezán*), *Bozok*, *Bozorat* (v. *Bazarat*), *Brajdigán*, *Brencsán*, *Bresán*, *Brote(a)*, *Bucs* (Buciu), *Budea*, *Bugán*, *Bugya* (*Bugyia*, Bughia), *Buksa* (Bucșa), *Bukur* (cf. *Bokor*), *Bukura*, *Bukuráș*, *Bulárka*, *Bulbuk*, *Bultya* (Bultea), *Bumboj* (Bumboiu), *Buna* (slavo-ung.-rom.), *Bunya*, *Burcsa* (Burcea, Burciu), *Burián*, *Burszán* (v. *Berszán*), *Bustea*, *Butujás*, *Buturug*, *Butya* (Butea), *Butyka* (Butica ori invers?), *Buzán*, *Buzdugan* (*Buzugán*), *Buzetsko* (Buzescu), *Buzsor* (Bujor);

Csabány (Ciobanu, v. *Csobán*), *Csaloka* (Cioloca, și invers), *Csártány* (v. *Csortán*), *Cserkezán* (Cerghizanu), *Csercsel* (Cercel), *Csia*(?), *Csizmasia* (Cismaș)?, *Csizmaria* (Cismariu), *Csobán*, *Csobot* (Ciobot), *Csobotár*, *Csogoj* (Țugui), *Csokány*, *Csolopán*, *Csonta* (ung.), *Csortán* (*Sortán*?), *Csorja* (Ciurea), *Csorogán*, *Csulya* (Ciulea?), *Csuma* (Ciuma), *Csurra* (Ciurea), *Csurulya* (Ciurila), *Csuta*, *Csutak* (Ciutac, ori nume slav?), *Czakó*, *Czárán* (Țăranu; frecvent în zona Gheorgheni, ca și la armeni), *Czepeluș* (Țepeluș), *Czepes*, *Czérna*, *Czernye* (Cernea), *Czinczár*, *Czinta*, *Czipán*;

Dajbukat (româno-armenesc), *Dakuly*, *Dalia* (*Dalya*, *Daja*, Dalea), *Dán* (*Dáne*, Daniel), *Danas*, *Dancs* (*Dancz*), *Dancsó*, *Dancsuly* (Danciul), *Dánduj*, *Dane*, *Danes*, *Danguj*, *Danku*, *Daragics* (*-ts*), *Daragocs*, *Daradics* (v. *Dradics*), *Daragits*, *Daragus* (Drăguș), *Daszkel*, *Debelyák*, *Debrin* (Dobrin?), *Dereguly* (Dragu?), *Dima*, *Dimitrás*, *Dinu*, *Dinuj*, *(Dinul)*, *Dobonda* (Dobîndă), *Doborán*, *Dobordád*, *Dobordán*, *Dobra*, *Dobrán*, *Dobré*, *Dobri*, *Dobrian*, *Dobricza*, *Dogár* (Dogaru), *Dombora*, *Dombrava*, *Dombu*, *Donya* (Donea), *Doriczа*, *Dradics* (*Daradics*, *Darodics*, Drăghici), *Dragan*, *Drágffy*, *Dragna*, *Drágomér*, *Dragomir*, *Drágos*, *Drágus*, *Dregán* (v. *Dragan*), *Dregus*, *Drocsa*, *Dromboly*, *Duduj*, *Duka*, *Dumitru*, *Dumitrás*, *Dupa*, *Durugy*;

Erszény (Arsenie), *Esztán*, *Esztány* (*Sztán*, Stan; dar *Están* este ung. István), *Esztegár* (armenesc), *Esztianu*, *Esztoján* (Stoian), *Esztolyka* (v. *Iszt-*), *Esztratyi* (*Isztratya*, Istrate);

Falka(?), *Ficsor* (p. 217), *Filip*, *Fleșer*, *Flor(e)a*, *Floreszku*, *Florian* (rom. și ung.), *Folyán*, *Frenko* (*Frenco*, Frîncu), *Frenkul*, *Frunkutz* (Frîncuț, adus de armeni), *Frunza*, *Furán*, *Fures*;

Galicza (Galiță), *Galambodán* (der. de tip românesc din topon. maghiar Galambod), *Gálya* (Galea), *Gánya*, *Garcsay* (Garcea), *Gedeon*, *German* (*Gyermán*), *Giliga* (Gliga), *Giligor* (Gligor, Grigore), *Glesan*(?), *Gligor*, *Gligorás*, *Gocsman* (var. *Goczman*, Gociman), *Goczay*, *Gocza* (Goțea), *Godrea*, *Goga*, *Gorboj*, *Gozlán*, *Grancsa* (Grancea), *Gropa*, *Groza*, *Grozea*, *Gruzda*, *Guczuj*, *Gurguly*, *Gurzány*, *Gurzó*(?), *Gusáth*, *Guzorán*(?), *Gyelán* (Deleanu), *Gyeraszin*, *Gyorgyi*, *Gyorgyisor*;

Hadarag, *Handra*, *Hankó* (Hîncu, sau armenesc), *Helbezan*(?), *Hiován* (Ilován?), *Hodor* (rom. și ung.), *Hurdukán*, *Hurubán*;

Jákob, *Ianku*, *Jenáki*, *Ioan*, *Ion*, *Iosiv* (*Iosziv*), *Irimia*, *Isán*, *Isztanczu*, *Isztojka* (*Eszt-*, Stoica), *Isztratya*, *Isztratye* (v. *Eszt-*), *Ivancsó* (Ivancea), *Juga* (Iuga);

Kabucz (Căbuț?), *Kalarugas* (Călugăraș?), *Kalborán* (*Kalborean*, Calboreanu), *Kalczunár*, *Kaman* (*Komán*, Coman), *Kampian* (*Kimpian*, Cîmpianu), *Kandre* (Candrea), *Kapdebó* (armenesc), *Kaposán*, *Karda*, *Karmán* (Caraiman), *Kazan* (Cazan, Casan), *Kekerucza*, *Kelan*, *Kellán* (Gelan sau Cîrlan?), *Kende*, *Kendeffy*, *Kepán*, *Kimpian* (v. *Kamp-*), *Kinda* (Chindea, Cîndea), *Kioran* (*Tyior-*, scris și *Tyivorán*, Chioreanu), *Kira*, *Kirilla*, *Kocsor*, *Kodrea*, *Kokolos*, *Kolumbán*(?), *Kolcz(e)*, *Kolcsa*, *Kolcza* (Colțea), *Komán*, *Komanics*, *Komsa*, *Kondra*, *Konsztandin* (v. *Kosztan-*), *Korbán*, *Korbu* (*Korbuly*, mai ales armeni, infra, p. 236), *Kornán*, *Kornya* (Cornea), var. *Koronya*, *Korodán*, *Koroján* (Coroianu), *Kosza*, *Koszta*, *Kosztán*, *Kosztandi*, *Kosztandin* (Constantin), *Koszti*, *Kosztin*, *Kosztyán*, *Kozán* (*Kazan*), *Kozma Kozocsa* (Cojocea, sau nume armenesc?), *Kozsok* (Cojoc), *Kozsokár* (Cojocaru), *Koszoni*, *Kracsun* (Crăciun), *Krajnik* (Crainic), *Kránga* (Creangă), *Krecea* (Crețea), *Krisa*, *Krisán*, *Krizsán*, *Kriszta* (Cristea), *Krisztan*, *Krojtor*, *Kukuj*, *Kukuleczán*, *Kupán*, *Kurka*, *Kurtyán* (Curteanu), *Kusbán*, *Kusztura* (Custură);

Labes, *Laczkó* (Lascu, Lațcu), *Ledan*, *Lepedus* (Lăpăduș), *Lestyán* (mai curînd secuiesc, din apelativul respectiv, „leuștean"), *Leuko* (Leuca), *Limban*, *Lingurar*, *Lipitor* (poreclă), *Ludosán*, *Luka*, *Lungu* (j, *Lunguly*), *Lupán*, *Lupuly* (Lupu), *Luputy* (Lupuțiu);

Maftei, *Magdó*, *Maján*, *Makavé*, *Maksem*, *Mamaligoj*, *Mán*, *Mancsó* (Manciu), *Mantó*, *Many*, *Manya* (*Manyi*, Manea; sau armenesc), *Mare*, *Marian*, *Marin*, *Márk(uj)*, *Marisán*, *Marosán*, *Marusán* (Mureșan), *Marucz*, *Marzsinean* (Mărgineanu), *Mátej* (Mateiu), *Matya*, *Mazere*, *Maxim* (cf. *Maksz-*), *Melinte*, *Merza* (Mîrza, mai curînd vehiculat de armeni), *Mihacea*, *Mihak*, *Mihalcse* (Mihalcea), *Mihalykó*, *Mihocs* (Mihocea), *Mihok*, *Mihu*, *Mihucza*, *Mikk*, *Mikla* (Miclea), *Mikó* (hipocoristic ung. și rom. Micu?), *Mikulik*, *Milian*, *Milinte* (cf. *Mel-*), *Mircse* (*Mircze*, *Mirtse*, *Nyircsa*, Mircea), *Mire(a)*, *Miron*, *Mitra* (v. *Nyitr-*), *Mitruly*, *Mocok* (Moțoc), *Moczas*, *Moga* (frecvent), *Mohán*, *Mojla* (Mohilă), *Mojsza* (Moise), *Mojszin* (Moisin), *Mojzi* (Moise), *Mokány* (*Mokán*), *Moldován* (var. *Molduván*, *Molduan*;

[47] O. Densușianu, *Anuarul Seminarului de Istoria limbei și literaturii române*, București, 1989, p. 10—11 (extras); Drăganu, Rom., IX—XIV, p. 292, 310.

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

versiunea ung. Moldvai), *Monole*, *Morár*, *Mosa*, *Mosuly*, *Mundrucz* (Mîndruț), *Muntean (Muntyán)*, *Murguj* (Murgul), *Muszka* (Muscă);

Neagovics, *Neagu* (cf. *Nyáguly)*, *Nedelea*, *Nedelka*, *Nedelko*, *Negra (Nigre*, *Nyegre*, *Nyegrea*, *Nyegrai*, de ex. Scînteia, 7 VI 1967, p. 3), *Niczuj* (Nițul), *Nika*, *Niko*, *Nikola*, *Nikora* (Nicoară), *Nikuj*, *Nikucz*, *Nistor* (cf. *Nyi-*), *Noda*, *Nuczuj* (Nuțul), *Nyágrus* (Negruș), *Nyáguly (Nyágu)*, Neagul), *Nyegre* (v. *Negr-*), *Nyiczulj (Nyiczuj*, Nițul), *Nyika* (cf. *Nika)*, *Nyisztor* (Nistor), *Nyitra* (Mitrea);

Oláh, var. *Olá*, *Voláh* (cel mai frecvent gentiliciu în Secuime, etnonimul în formă ung. dat de unguri-secui românilor maghiarizați ca gentiliciu, „valahul (românul)"; OklSz., 708; cf. RoumTr., p. 118—119), *Olár* (Olaru), *Oltean (Oltyán)*, *Onițiu*, *Onku*, *Opra*, *Opre* (Oprea, foarte frecvent în Secuime, p. 39, ca și în alte teritorii locuite de români), *Oprișa*, *Oprișor*, *Orbok(?)*, *Orda* (StUn., 1966, 1, p. 132—133), *Oroszán*, *Orza*, *Orzea*, *Osváte* (Osvadă);

Pacsilar(?), *Padurean*, *Pagotsán*, *Paizs*, *Paja*, *Pakulár*, var. *Pokulár*, *Pakurar* (apelativ ung. *pakulár)*, *Panes(?)*, *Panti*, *Panucza*, *Papucza*, *Para*, *Paradiczo* (*Paradicza*, Porodița), *Parkaláb*, *Paska (Paszka)*, *Paskó*, *Paslu*, (Păsculy), *Paszkuj* (Pascul), *Paszka*, *Patrubány* (mai ales la armeni), *Patrunzsel* (Pătrunjel), *Pauleti*, *Pavel*, *Persán*, *Petrán*, *Petres(?)*, *Petrucz*, *Petrikó*, *Petruk*, *Pikuj*, *Pintya*, *Pintye*, *Pinti (Pintyi*, genitivul lui Pintea), *Pirigye*, *Pitrian*, *Plugár*, *Plugor (Pulugár)*, *Pokulár* (v. *Pak-*), *Pop (Popa)*, *Porodán (Prodán)*, *Porszol(t)*, *Posztuly (Posztuj*, *Pusztuj)*, *Prabosán*, *Práda*, *Preda*, *Prekup*, *Prigye*, *Puja*, *Punguez*, *Pupuly(?)*, *Purkar* (cf. p. 221);

Rád, *Radó*, *Răduez* (Răduțiu), *Ráduly (Ráduly Ráduj*, *Ráduy*, grafii sau pronunțări nuanțate pentru același : Radul, foarte răspîndit în Secuime și în toate teritoriile locuite de români), *Rattar* (Rotaru), *Razsnicza (Rizsnica*, Rișniță), *Recsán* (Receanu), *Regian*, *Rekita* (Rechita), *Remetyán* (Remeteanu), *Román*, *Roska*, *Rosu* (Roșu), *Rupa*, *Rusu*, *Rusz(uj*, Rusul), *Rusza*, *Russzu*;

Sasu, *Serbán* (cf. *Sorbán*, Șerban), *Serbuj*, *Siia* (cf. *Csia?*), *Sise*, *S(z)okol*, *Solymár(?)*, *Sorbán* (cf. *Serbán)*, frecvent, *Speka*, *Stan* (v. *Szt-*), *Stanciu(?)*, *Stefan (Estefán)*, *Strate* (Istrate?), *Suciu* (Szöcs), *Suluc* (Șuluțiu), *Sursza* (Surcea), *Suricza*, *Szófta*, *Szamesán* (Someșanu), *Szándi*, *Szánduly*, *Szárák*, *Száva Szávuly* (Savul), *Szecseta* (Secetă), *Szerbuj*, *Szibianu* (Sibianu), *Szimő* (Simu), *Szkovorzán*, *Szokol*, *Szkridon*, *Sztán*, *Sztanesuly*, *Sztankó*, *Sztánkuj*, *Sztojka (Esztojka*, *Isztojka)*, *Sztratya* (v. *Esztr-*, *Isztr-*), *Sztroja*, *Sztupár* (un *Stupár* — Méhes Lajos, medic în Ardusat etc.);

Tampa, *Tamucza (Tomucza*, Tomuța), *Tanase*, *Tanaszi*, *Tapaloaga*, *Tautu* (Tăutu < Tóth), *Tekán* (Tecan), *Tekse*, *Teligan*, *Teodor* (cf. *Todor)*, *Tersán*, *Tifán*, *Tikusán*, *Todor* foarte frecvent, utilizat și ca prenume (ex. András Todor în Micfalău, Székelység, V, 1902, nr 278, 3 XII; în Lemnia, SzF., 1883, nr 79, 3 X; în Ditrău, Kovács Todor, nr 88, 4 XI; Fekete Todor 1863—1944 în Troița etc. și la armeni), *Todorán*, *Todorás*, der. *Todorfy*, *Toducz* (Toduță), *Tofán*, *Togyika* (Todica), *Tokány*, *Tolán*, *Toma*, *Tomsa*, *Tomucza* (v. *Tamucza)*, *Tréfán*, *Trif(u)*, *Trifán*, *Trifon*, *Troja*, *Trucze* (Truța), *Trufán*, *Tulit*, *Turgyán* (Turdeanu), *Turján* (Turianu), *Tusa*, *Tyiriak* (Chiriac), *Tyiorján* (Chioreanu);

Ulesán, *Urszuly*, *Urszuj* (Ursul), *Ursika*, *Urzika*, *Usika*, *Usurel* (Ușurel);

Vaczkán (v. *Veczkán)*, *Vajna* (Voinea), foarte frecvent mai ales în zona Covasna, atestat începînd din sec. al XVII-lea, *Vákár* (Văcaru), frecvent în zona Gheorgheni, mai ales la armeni, *Valád (Vlád?)*, *Vale*, *Valika*, *Váncsa (Vancza*, Vancea), foarte frecvent, *Vántora*, *Vanya* (Vana, Vanea), *Várza*, *Vasiu*, *Vaska*, *Vaslabán*, *Vaszi* (Vasile), *Veczkán* (var. *Vaczkán*, Vețcan, Vescan), *Vérzár* (frecvent la armeni, din Gheorgheni), *Verzea*, *Veszkán* (v. *Veczkán)*, *Viszuj*, *Vlád*, *Vladucz*, *Vojka*, *Vojkuj (Volykuly*, Voicul), *Voina* (cf. *Vajna)*, *Voláh* (cf. *Oláh)*, *Vonika*, *Vonia* (< *Onea?*), *Voszka(?)*, *Vulpoj*;

Zahán, *Zaharia*, *Zakuly(?)*, *Zarcga*, *Zbircsa* (Zbîrcea), *Zehán* (Zăhan), *Zepecan* (Zăpîrțan), *Zima* (Sima), *Zsok* (Joc), *Zsonkuly*, *Zsunkuly* (Juncul), *Zsoszán* (Josan), *Zsurzs* (Giurgiu) ș.a.

Acest mic tabel alfabetic (de fapt un simplu „indicator" schematic) cu nume gentilice, întocmit în baza materialului documentar din cîteva colecții (supra, p. 226) și arhive parohiale, literatură, bibliografia românească deficitară, presă (inclusiv unele publicații maghiare, ca revista *Székelység*, gazete ca SzF. etc.), inscripții cu cîteva adausuri proprii mai ales din materialul epigrafic (obeliscuri, epitafuri etc.) și de pe la informatori care au trăit mai mulți ani în Secuime, — are desigur lacune și scăderi, deficiențe ori elemente în plus, ca și forme cu transcriere eronată, eventual alte greșeli (dată fiind putinătatea sau lipsa studiilor analitice și comparative asupra antroponimiei din Transilvania); astfel, poate să cuprindă și unele elemente (mai ales din veacurile XVI—XVIII) ce nu erau sigur ori exclusiv românești (și care ar necesită un studiu comparativ-etimologic deosebit) sau purtate de populația românofonă (chiar dintre cele lipsite de corespondent în lexicul comun românesc), ci eventual comune românești și maghiare, cum ar fi *Berze*, *Csonta*, *Duka*, *Gedeon*, *Kozma* etc., care apar și la ungurii din vest, la Tisa și în restul Ungariei. Drept aceea, sînt justificate parțial obiecțiile

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

unui „Siculus" criticînd criteriile lui Opreanu[48]. Asemenea antroponime pot să fie „bune maghiare (nagyrészben jó magyar nevek)", fie calendaristice ori „internaționale" în perioada feudalismului, — în Transilvania ele erau purtate de r o m â n i care s-au maghiarizat ducînd cu ei în colectivitatea ungurească (maghiarofonă) antroponimele române (sau readucînd pe cele de tip unguresc împrumutate, la sursa lor etnic-lingvistică ungurească). În atare sens se poate spune că practic, orice nume de tip *(Abrudán, Turján, Ulesán* etc.) ori de fonetism *(Suciu* ș.a.) românesc, purtate de persoane care îl scriu ungurește ori vorbesc maghiara, sînt antroponime românești la populația maghiară. De altă parte este sigur că prin veacurile XV—XVI colectivitatea ungarofonă a Transilvaniei nu a primit antroponimele slave de la populația slavonească a teritoriului (populație ce nu mai exista aici, ca atare, fiind integrată anterior majoritatea în colectivitatea populară românofonă)[49], ci direct de la români. Dacă ar mai fi nevoie de vreo probă în acest sens, este suficient a menționà că antroponimele înșirate mai sus ca românești apar în localități unde statisticile și alte surse documentare menționează români amestecați cu secuii, iar unele antroponime ca acele de mai sus (p. 217—221) erau purtate de elemente etnice românești în etapa veche (veacurile XV—XVII) ori mai tîrziu *(Oprea, Radul* etc.), avînd determinativul precis „olá(h)", anterior trecerii lor la naționalitate maghiaro-siculică și cînd numele puteau să fie schimbate, abandonate (mai ales cele prea evident românești, distonante pentru lexicul antroponimic maghiar, ca *Albu, Boar, Bukur, Lupuj, Nyegrea, Urszuj, Vakár* ș.a.), deci dispărute; cele din ultima categorie nu mai pot fi considerate ca elemente onomastice de obîrșie și de factură românească, nu mai devin„ nume ungurești", româno-siculice.

[48] „Opreanu a Székelyföldön román eredetű neveknek tünteti föl egyebek közt a Balint, Berze, Dancsó, Csonta, Márk, Duka, Sinka, Both, Finta, Gedeon, Kozma, Mike, Jákob, Baksa, Karácson, Paizs, Magdó, Borza, Porzsolt, Zárug, Gocsmán, Bács, Balló, Bencze, Bocz, Para, Dancs, Koncza, Tamó és Toma, Váncsa, Márkus, Bacsó, Bucs, Butyka, Bajkó, Berbek, Csorja, Falka, Gócz, Kendi, Boka, Kolcza stb. tulnyomó nagyrészben jó magyar neveket, melyek közt egy pár német eredetü is van; de egyáltalán nem bizonyitanak a mai székelyek és még kevésbé a régi székelyek román eredete mellett. Mert azok a nevek a székelységtől nyugatra eső többi magyarságnál is elöfordulnak..." (EmlSzM., p. 643, Siculus). Desigur că unele din atare nume proprii (semnalate de Opreanu) sînt ungurești *(Bálint* < Valentinus, *Tamó, Kendi* < *Kend* etc. [cf. S. Pașca, DR, 1931, p. 447], deci nu trebuiau amintite; omise din tabelul nostru de mai sus, p. 164—169); dar majoritatea exemplelor invocate de „Siculus" sînt evident românești ori slavo-române, nu pot fi deloc prin însăși etimologia și condițiile de ivire în Transilvania „bune nume ungurești" *(Berbek* latin-romanic, *Bukur* autohton-preroman românesc exclusiv, *Falka, Vancsa* slavo-român ș.a.). Dealtfel, chiar ungurești să fie unele citate de Opreanu, ele erau purtate de români care se maghiarizaseră cu nume cu tot.

[49] Cf. RoumTr., p. 54.

Armenii și antroponomia lor. Este sigur în al doilea rînd că unele antroponime românești au fost aduse în comunitatea ungarofonă și de alte grupe etnice, cum sînt (mai ales în zona Gheorgheni și la Gherla, dar și în restul Transilvaniei, chiar în Ungaria) cele aduse de către *a r m e n i* care le-au acceptat în perioada zăbovirii lor prin Moldova: de aici au trecut cu ele în Transilvania (la a. 1672), iar după stabilirea unui grup important la Gheorgheni s-au întins sporadic în toată Secuimea maghiarizîndu-se în cea mai mare parte. După două veacuri de simbioză cu ungurii, în cadrul societății urbane și a statului maghiar, ei arătau o puternică înclinare spre a deveni unguri prin limbă, religie catolică, școli, administrație etc.; armenii în Transilvania și Ungaria s-au atașat mai mult și puternic decît oricare alta dintre numeroasele „nationes" de ungurime, considerîndu-se de timpuriu ca aparținînd națiunii maghiare (una din cele trei națiuni constituționale în Transilvania, supra, p. 42): ca grupă imigrată de cîteva mii de „hospites" aciuați prin cîteva orașe, armenii (iscusiți oameni de afaceri, foarte descurcăreți în relațiile cu localnicii și cu stăpînirea) nu puteau avea pretenția și putința de a formà o „națiune" legală; încît fără aderarea și atașarea la una din națiunile privilegiate, ei s-ar fi aflat în chip firesc și necesar în afara legilor țării[50], cum s-au pomenit băștinașii români începînd din veacul al XVI-lea. Cu toată cultivarea intensă a tradițiilor și istoriei naționale, a limbii armenești și a conștiinței etnice (mai ales la Gherla „Armenopolis", Gheorgheni și Dumbrăveni)[51], deznaționalizarea (maghiarizarea) armenilor în Ungaria înainte de a. 1918 a fost foarte intensă, pînă aproape de totală dispariție, în Transilvania; procesul se desfășură în spiritul directivelor venite din Budapesta: ministrul Kemény G., în alocuțiunea către preoții și profesorii armeni a rostit aceste cuvinte adevărate: „armeanul este mai ungur decît

[50] *Armenia*, II, 1888, p. 122.

[51] Despre armenii din Transilvania și Ungaria, publicația principală „armenologică" în limba ungurească este excelenta *ARMENIA*. Magyar-örmény havi szemle [Revistă lunară ungaro-armenească]. Felelős szerkesztők és kiadó tulajdonosok Govrig Gergely [numai la vol. I] és Szongott Kristoff, Szamosujvár (Gherla), I, 1887—XXI, 1907, XXII, 1913, ca și diverse lucrări monografice ale aceluiași eminent profesor, erudit, publicist și activist armenolog gherlan Szongott Kr. (1843—1907; despre el: *Armenia*, XXI, p. 33—36), *A magyarhoni örmény családok genealogiája* [Genealogia familiilor armenești din Ungaria], 1898 (în *Armenia*, XI—XII); *A Korbuly-család. Családtörténelmi tanulmány* [Familia Corbul. Studiu de istorie familială], 1906 (*Armenia*, XX—XXI); *Szamosujvár, a magyar-örmény metropolisz irásban és képekben* [Gherla, metropola ungaro-armenească, în text și imagini], Gherla, 1893, 280 p. *Szolnok-Doboka vármegye monographiája* (Tagányi K., Réthy L., Kádár J.), Deés (Dej), VI 1903, p. 141—199 despre armenii gherleni. V. Mestugean, *Istoria armenilor*, I—II, 1923 și N. Iorga, *Armenii și românii. O paralelă istorică*, în MemIst., II, XXXVI, 1 (citate în *File de Istorie*, Bistrița, II, 1972, p. 117—126 în legătură cu expulzarea armenilor din Bistrița la 1712).

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

ungurul (az örmény magyarabb — a magyarnál)", sau cel puțin la egal, cum considera un alt grof-ministru Teleki S.: „eu iubesc neamul armenilor căci el este maghiar din inimă și din suflet (szeretem az örmény nemzetet, mert szivvel — lélekkel magyar)" [52]. Asemenea lozinci-formule nu erau vorbe goale: din 12 000 armeni în Transilvania și Ungaria la a. 1846, mai rămîneau în 1880 abia 3 320 (*Armenia*, I, p. 154 „prin deznaționalizarea — elnemzetlenesedése", care nu s-a oprit la a. 1880). Aici armenii, venind din Moldova [53], purtau antroponime de mai multe feluri: „naționale"-armenești (mai ales gentilicii terminate în elementul *-(i)an*: *Hohanesian*, *Nuridsan*, *Vartanian* etc.), turcești (*Izmael*, *Murad-in* ș.a.) și asiatice în sens mai larg, dar și rusești, românești [54], pe care le-au primit în Moldova, ca apelative pentru ocupații, porecle ironice ș.a.: *Belciug*, *Brendzar*, *Budzat*, *Csobotar*, Czaran, *Dajbukat*, *Estegar* (*Stegaru*, traducere din arm.), *Kapdebo*, *Korbuly* [55], *Kovrig* (Govrik), *Moldovan*, *Patruban*(y), *Plac(s)intar*, *Roska*, *Szava* (MgyOrCs., X, p. 922), *Vakár*, *Verzár* (der. *Verzereskul* Oxendius, șef bisericesc-politic al armenilor ardeleni la sfîrșitul veacului al XVII-lea) etc. [56], — nume a căror „etimologie" românească e străvezie, demult recunoscută. Asemenea nume de persoane armenii le-au cărat în toată Transilvania, ca și mai la vest, pînă la Budapesta și mai departe [57]. Antroponimia bogată și variată a armenilor Transilvaniei și din România ar merită un studiu mai atent și aprofundat (decît s-a făcut acum 8 decenii) cu deosebire în cielul relațiilor lingvistice și onomatologice româno-armeano-maghiare.

[52] Szongott, *Szamosujvár, a magyar-örmény metrop.*, p. 204; *Armenia*, II, p. 60.

[53] Merza G., *Az örmény betelepülés története Magyarországon* [Istoria imigrării armenești în Ungaria], în *Armenia*, XXII, 1913, p. 5—11.

[54] Cf. *Armenia*, IV, 1890, p. 133 (L. Réthy).

[55] Numele *Korbuly* din rom. *Corbul* [Szongott, asemenea unui poet sau istoriograf aulic, se gîndea la ... Domitius *Corbulo* din veacul I e.n. !] (cf. Rom., IX—XIV, p. 252—255) a fost schimbat de unele ramuri ale marii familii armenești prin traducere în ungurește: *Hollósy* (un fel de „Corbeanu" sau „Corbescu"), echivalent semantic în derivatul din *holló* „corb"; cel mai important *Hollósy* (fost Korbuly) era marele pictor Simion Hollósy (1857—1918), șeful școlii de pictură la Baia Mare.

[56] Despre antroponimia armenilor, cf. în special repertoriul de „nume gentilice (de familie) din Ungaria", în *Armenia*, XI, 1897, p. 240—253, 268—282, 307—3117, 331—350, 366—382, XII, 1898, p. 16—28, 48—60, 79—92, 111—125, 141—158, 173—189, 204—221, 238—239; p. 240—252 prenumele, 273—286 gruparea gentiliciilor după obîrșia etno-lingvistică, p. 280 familii cu nume românești (de K. Szongott).

[57] De ex. familii mai de seamă armenești în Budapesta: *Armenia*, VI, p. 289.

Antroponime românești la populația maghiară (maghiarofonă) au fost vehiculate și de unii *r o m i* care s-au maghiarizat începînd încă din veacul al XVII-lea, dacă nu chiar mai înainte [58].

Repertoriul de mai sus (p. 229—233) poate servì numai ca exemplificare, o specie de „eșantioane"; el urmează și va trebui să fie rectificat și amplificat cu materiale din surse multilaterale de informare, din t o a t e localitățile secuiești unde nu se mai vorbește limba română de către localnici indigeni, dar unde se constată antroponime (maghiarizate în terminație și grafie-fonetică, deci ușor de recunoscut), ori persoane cu nume românești ce au ca limbă maternă maghiara, resp. se știe că „au fost olahi (români)". Asemenea nume gentilicii (de familie) s-au păstrat și se mai întîlnesc pînă în ultima vreme mai ales în mediul r u r a l din Ținutul secuiesc și secuizat, căci la orașe ele se schimbă ceva mai ușor și rapid cu nume ungurești, voluntar, individual, sau organizat și forțat (infra, p. 241); dar sînt numeroși intelectuali „secui" (medici, advocați, preoți, profesori, ofițeri, funcționari etc., supra, p. 213—214) cu antroponime românești, ieșiți mai demult direct din mediul rural. Peste tot, ele sînt purtate — cum s-a spus și este foarte simplu, evident — de către elementele etnice care și-au abandonat idiomul strămoșesc (în sate azi aproape curat ungurești, vorbind numai maghiara, ori la orașe), ca și foarte mulți confesiunea răsăriteană, păstrînd însă pe alocuri amintirea și conștiința (chiar vagă, o simplă tradiție ori „ecou" cam îndepărtat) despre obîrșia lor românească; pentru indicarea ori inducerea ei, principalul (uneori singurul) element documentar este antroponimul gentilic, chiar dacă apare maghiarizat ca fonetism, izolat și fără altă semnificație practică decît aceea de simplă „fosilă" social-lingvistică.

Vechimea numelor slavo-române. Precum s-a relevat, antroponimele românești (multe din ele de factură și cu etimologie slavonă) din Secuime și la secuizați sînt în general nume vechi, de aspect arhaic (fie de esență religioasă-calendaristică: *Iakob*, *Ioan*, *Matei*, *Ștefan*, *Blaga*, *Bogdán*, *Drăgan*, *Moga*, *Nyáguly*, *Oprea*, *Ráduly*, *Vojna*, sau formațiuni românești, *Moldován*, *Recsán*, *Remetean*, ori (direct din) apelative românești: *Albuj*, *Bukur* — *Bokor*, *Kránga*, *Lunguj*, *Lupuj*, *Negra*, *Urszuj* ș.a.); chiar și „ethnicon"-ul dat și utilizat de străini pentru români *Oláh* (Valah, Vlachos), care inițial a fost aplicat numai pentru români („romanici", care vorbeau latina provincială). În afară de rare cazuri ce sînt adesea relevate în docu-

[58] De ex. o grupă din veacul al XVIII-lea, în Gheorgheni, la a. 1773, țigani „Cserelö alias Pali *Todor*, *Lupuj* Minka, *Lupuj* Minkáné fia, *Besán* János fia Simon, Todor, István és Karácson", ErdMest., p. 8; „zingari jobbagiones" la Simonești (Ciuc) *Kolia* Gyuri, Minya, *Raduj*, *Nyisztor* Czompo etc., ErdMest., p. 28 ș.a.

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

mente, de imigraţi din Făgăraş, ori din alte zone ale Transilvaniei, Moldova, Ţara Românească, majoritatea covîrşitoare a numelor indică o populaţie rustică l o c a l n i c ă, indigenă, adică în primul rînd o parte dintre românii ce locuiau în tot cuprinsul Transilvaniei, iar în Secuime „amestecaţi cu secuii" (supra, p. 38—39 etc.). În unele zone de colonizare maghiară, secuiască ori săsească, ei au fost strîmtoraţi, supuşi, deposedaţi şi în parte asimilaţi, — proces care s-a desfăşurat mai intens în teritoriul ocupat de secui la marginea estică a Transilvaniei şi mai ales în fostul judeţ Odorheiu, în nordul şi vestul jud. Treiscaune (Covasna), în sudul Ciucului (Harghita), dar şi în valea Nirajului — Tîrnava Mică. La populaţia băştinaşă românofonă din „Terra Siculorum" s-au adăugat, în chip firesc (ca peste tot, în orice zonă etnică) şi unele elemente izolate sau chiar grupuri de imigraţi, atestaţi în documente cu menţiuni precise ori cu antroponime tipice, încă din veacul al XVII-lea, mai numeroşi prin veacurile XVIII—XIX-lea, veniţi din alte teritorii ale Transilvaniei ori din Moldova şi din Muntenia. Aceşti imigraţi erau desigur o minoritate disparentă faţă de masele rustice românofone între care se stabiliseră secuii prin veacurile XII—XIII.

Prezenţa străveche şi caracterul indigen al populaţiei româneşti în Secuime (acei *Blacki* menţionaţi de Simon din Keza, supra, p. 45); „molti Valachi" în veacul al XVI-lea, supra, p. 47, atestaţi în numeroase documente variate, supra, passim; „românii din interior (belföldiek)" a fost relevată şi subliniată în repetate rînduri de către cercetătorii români; din observarea materialului antroponimic şi a altor factori documentari, geograful S. Opreanu a stabilit cîteva concluzii ce se impun a fi repetate la sfîrşitul prezentului capitol; astfel, LucrGeogr., III, p. 103, 112: „răspîndirea extraordinar de intensă a numelor româneşti în toate satele Ţinutului secuilor este o dovadă a numărului mare de români ce s-au secuizat în acest ţinut"; p. 113: „cercetarea numelor româneşti din Ţinutul secuilor nu sprijină nici afirmaţia altei şi mai numeroase grupe de istorici unguri care nu neagă că s-au secuizat românii de aici, dar spun că s-au secuizat din pricină au fost aduşi cîte unul de nobilimea ce a pus prin veacul al XVI-lea piciorul şi în Ţinutul secuilor şi care avea nevoie de iobagi ca să le muncească pămînturile. Cercetînd însă numele înşirate mai sus, se constată între ele nu numai o asemănare mare, ci faptul că cele mai multe se repetă în majoritatea cazurilor, dovedind obîrşia comună a purtătorilor. Îşi poate închipuì cineva că nobilii veniţi aici ca proprietari din diferite părţi ale Ardealului şi Ungariei să-şi fi adus iobagi din anumite familii? Nu, aceasta este numai o poveste desmînţită de atîtea ori. Identitatea numelor dimpotrivă ne indică şi ea originea comună foarte veche aci în jurul

munţilor Archita; numai aşa se explică întinderea cam aceloraşi nume pe întreg ţinutul secuilor. Vor fi adus nobilii fără îndoială şi iobagi, alţii vor fi venit ei de bună voie; majoritatea românilor a fost însă aici înainte de venirea nobililor şi chiar a secuilor prin aceste părţi. O dovedesc şi numele slave vechi ai căror păstrători în majoritatea cazurilor sînt pînă azi de religie românească şi aci"; Opreanu, *Die Szekler*, p. 92—102; H. Wachner, Lucr Geogr., III, p. 310: „românii cu sentiment naţional, cari vorbesc româneşte, s-au stabilit, în mare parte, numai în timpul din urmă, pe cînd populaţia română autohtonă a Ciucului a adoptat limba secuiască, rămînînd însă credincioasă confesiunii orientale"; GlasR., 1936, nr 184, 10 IV, p. 4: „românii ocupau toate colţurile ţinutului secuiesc, lucru de neconceput în ipoteza falsă a unei imigraţii tîrzii" etc. Asemenea concluzii logice, bazate pe criteriile istoriografice şi antropo-geografice rămîn mereu valabile, confirmate deplin de materialul documentar ceva mai amplu şi variat scos în relief de paginile noastre precedente.

Schimbarea antroponimelor. Vremea şi împrejurările în care au fost „împrumutate" masiv antroponimele româneşti (de fapt, pur şi simplu: păstrate, perpetuate la aceleaşi ginţi, familii şi comunităţi rurale, maghiarizate superficial, ca fonetism, dintr-o generaţie în alta) în Secuime sînt cele schiţate mai sus în linii generale; iar materialul antroponimic de tip românesc („româno-siculic") apare de o bogăţie impresionantă, în forme variate, dar compact şi mai tipic chiar decît în alte zone ale Transilvaniei, prin cîteva elemente. În veacul al XVIII-lea şi chiar în al XIX-lea, antroponimele româneşti la românii-secui erau desigur mult mai numeroase decît sînt cele curente azi în Secuime; se poate spune că atunci (adică înainte de începutul deznaţionalizării masive) stocul lor iniţial era în linii generale aproape intact, fiind, natural, în realitate identic ca elemente constitutive cu antroponimia populaţiei româneşti din alte zone intracarpatice; ele au început să scadă masiv prin abandonare-schimbare, înlocuite cu nume ungureşti (cf. supra, p. 208—216), după nişte formule simple, expeditive, practicate de multă vreme ce pot fi sesizate documentar încă din veacul al XV-lea (Ioannes Kenesius dictus Magyar; supra, p. 217), al XVI-lea, de ex. ostaşul ardelean din armata lui Ştefan Báthory în Polonia (a. 1586) Dragicz *Morár* este numit şi Dragits *Molnár* (RatCBáth., p. 59 şi 113), deci paralel (ori succesiv) întrebuinţa gentiliciu românesc *(Moraru)* şi traducerea ungurească *(Molnár)*; la 1635 *Boda* (Bodea?) devine *Nagy* Balázs etc. (supra, p. 221); în sec. XVIII-lea: Paulus *Kiss* alias *Oláh* (deci un „fost valah" poate cu numele *Micu*, tradus în ungureşte Kiss), Eliasz *Szöts* alias *Sorban* (DocMur., p. 14, 26) ş.a. În acelaşi timp

BDD-B457-04 © 1990 Editura Ştiinţifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

(sec. XVI—XVII) apar în toată Secuimea români cu antroponime u n g u r e ş t i (ex. a. 1614 *Szöcs* Opra, GenF., XI, p. 96; *Nagy* Sztojka, supra, p. 220; *Csikos* István, *Hosszu* István olá, GenF., XI, p. 50; alte exemple supra, p. 218—224 etc.), care erau puse (adică: impuse) din primele zile de mediul social şi de autorităţile ungaro-siculice, la fel ca în alte zone (infra, p. 129—131); iar românii cu gentilicii pregnant ungureşti, din sec. XVI—XX-lea, în Secuime erau apariţii curente, banale, în f i e c a r e localitate; liste din veacul al XVIII-lea în scaunul Mureş (Mureş — Niraj — Tîrnava Mică) în DocMur., p. 8—55, din care cel mai semnificativ este satul în majoritate românesc V a l e a (fost Iobăgeni — Jobbágyfalva), unde la a. 1789 „conscriptico patrum familias dis unitorum" a înregistrat 26 familii, din care 17 cu nume ungureşti (Csizmadia 2, Pap, Gergely 3, Zoltán, Pakulár 2, László 2, Molnár 2, Puskás, Orosz, Illyés, Kintses); numai 9 cu nume de tip românesc (Bats, Moldovan, Netsi, Molduvan, Many, Rusz, Isztratya, Stratya, Cirtea), DocMur., p. 31 (supra, p. 129—130). În chip firesc, aceste nume apar în toate păturile sociale: numeroşi intelectuali şi clerici au gentilicii de formă ungurească: preoţii Elias *Várhegyi* la Sîntandrei (Şemat., 1835, p. 55), Moise *Nyerges* la Bozed (ibid., 56), Georgius *László* la Sîngeorgiu de Mureş (58), Georgius *Ládasi* la Tofăleni (60), Ioan *Solnai* la Turia (155), Petrus *Szabadi* la Poian (158), Georgius *Farkas* la Frumoasa (154), Ioan *Timar* la Iobăgeni (Şemat., 1846, 176), Georgius *Görög* (ibid.), Mihail *Csiki* la Aita Mare (177) ş.a.m.d.

Cu trecerea anilor şi a generaţiilor, gentiliciile ungureşti devin mereu mai numeroase, la unele grupe de secuizaţi, fiind în majoritate faţă de cele româneşti, în veacurile XIX—XX, de ex. la Sîntandrei (supra, p. 75) sau în Şardul Nirajului, unde o conscripţiune din a. 1907 înregistra: *Antal*, *Balind*, *Cismadia* (9 ex.), *Lucaciu* (6), *Molnar* (4), *Magos* (6), *Maior* (3), *Pastor*, *Simon* (4), *Szentgyörgyi* etc., care erau la fel români ca acei cu antroponime româneşti, în „minoritate" (*Baciu*, *Cornea* (2), *Cioloca*, *Iacob* (9), *Moga*, *Moldovan*, *Nistor*, *Lupa* — Farcaş, *Stroia* (2), *Suciu*, *Tolan* din aceeaşi comunitate, infra, p. 249). După aceste cîteva „eşantioane", se poate afirma fără de riscul erorii sau exagerării că în majoritatea ei populaţia românească (românofonă şi de confesiune orientală) în Secuime (secuizată pînă la urmă integral sau în majoritate) purtă în cele mai multe localităţi antroponime (gentilicii) u n g u r e ş t i, pe care le avea dintru-nceput, adică din perioada cînd (prin veacurile XV—XVI) s-a generalizat în Transilvania antroponimic *praenomen* („nume de botez", individual) + *gentiliciu* („de familie", ereditar) şi cînd românilor li s-au pus şi impus foarte multe nume ungureşti (infra, Anexa I), iar între acestea cel mai frecvent era în Secuime şi în alte zone chiar etnonimul dat de străini (slavi, maghiari, germani etc.) în forma

fonetică ungurească *Oláh* (Valah). Astfel, în Secuime sînt de multă vreme apariţii curente românii cu gentilicii ungureşti; se puteau şi se mai pot cită multe sute şi mii de atare cazuri (ca acel din Sîngeorgiu de Mureş „Csiki György marosszentgyörgyi lakos oláh nemzetiségű ember" (Székelység, Tg. Mureş, V, 1902, nr 101, 2 V). Atare „mutaţie antroponimică" este alt factor important care a făcut ca în ansamblu să apară între secui atît de „puţini" românii, care dispăreau aproape total după ce nu se mai declarau români şi nu mai purtau antroponime de acest tip, nici confesiunea românească nu o mai cunoşteau, — acoperiţi de trei „etichete": limba maghiară, numele personale ungureşti şi religia (romano-catolică, calvină-reformată, unitariană). Cu atare stigmate profunde, mai greu ar fi putut (după 2—3 generaţii sau veacuri) foştii români să-şi cunoască şi recunoască adevărata lor obîrşie.

Începînd din veacul al XIX-lea, acţiunea de înlocuire a numelor gentilicii se face sistematic, organizată legal cu acte, după un mecanism simplu şi expeditiv: în registre matricole bisericeşti sau civile, în cancelarii servite de funcţionari energici, dibaci, cam lipsiţi de scrupule zeloşi în „a-şi face datoria" faţă de stat, asemenea „ajustări" sau falsuri se execută pe largă scară, în slujba planurilor imperialiste de a realiza ideea politică a „marei naţiuni unitare" în cadrul monarhiei habsburgice austro-ungare. După cum deznaţionalizarea s-a desfăşurat în fiecare localitate (sat, oraş), la fel şi schimbarea (maghiarizarea) antroponimelor. Cazurile în grupe sau individual (imensa lor majoritate fiind ignorate în bibliografie) sînt atît de multe, încît ar fi cu neputinţă şi chiar inutil a încercă să le citäm din toate zonele Secuimii şi ale Transilvaniei; să fie suficient a menţionă (cf. supra, nota 44, p. 227, infra, p. 243) unele exemple mai pregnante şi semnificative din cîteva puncte ale Secuimii: la I l i e n i (jud. Covasna) numeroşi români *Farkas* János, *Balázs*, *Körözs* etc. (A. Paul, *op. cit.*, p. 234); la B i c s a d: Schiopul > *Sánta*, Suciu > > *Szöcs*, Dogaru > *Kádár* etc.; la M i c f a l ă u (supra, nota 44); V a l e a (Iobăgeni, supra, p. 129 etc.), S î n g e o r g i u l de Pădure: Căliman > *Kelemen*, Grădinaru > *Kertész*, Pop > *Papp*, Roşca > > *Piroska*, Olaru > *Fazekas*, Vizitiu > *Kocsis*, Dumitru > *Demeter*, Albu > *Fehérváry*, Savu > *Szávuly* ş.a.m.d. (inform. V. Găinaru); la fel în toate satele Secuimii unde se întîlnesc antroponime ungureşti, majoritatea „moştenite" din veacurile XVII—XVIII. Unele schimbări de nume gentilicii puteau să îmbrace o haină spectaculară şi publicistică, potrivit cu însemnătatea socială a personajelor respective; astfel, primarul satului Petriceni (vechi Peselnek, numit apoi Kézdikővár, jud. Covasna) *Opra* Pál (Paul Oprea), care în a. 1882, împreună cu fiul Albert şi cu *Opra* Ferenc adoptă numele

15 — c. 3[illegible]

BDD-B457-04 © 1990 Editura Ştiinţifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

de autentică sonoritate maghiară „Eperjesi" [59], care prin aspectul fonetic al grupei inițiale *Eper-* aduce puțin cu *Oprea ;* înzestrat cu noul gentiliciu el pleacă în anul următor la băile Borsec, unde în „lumea bună", cu aristocrația și burghezia Ungariei, figurează ca „Eperjesi Pál, primar comunal în Peselnek"[60], adică metamorfozat sub aspect antroponimic în secui-sadea, ca mulți alții. Familia avocatului *Zágoni* din orașul Sfîntu Gheorghe se numise *Albu* (atestat în Zagon, jud. Covasna, de ex. supra, p. 221), maghiarizată și trecută la reformați în a. 1890, cînd Moise *Albu* s-a prefăcut „Zágoni" [61], fiind evident o familie de români (cu nume gentiliciu frecvent în Secuime), din satul fruntaș Zagon, în majoritate românesc. Locotenentul de jandarmi din aceeași localitate, Paul Albu, spre a putea să-și păstreze „nobletea ungurească și cognomenul (supranumele) Zágoni", obține în a. 1902 aprobarea de a-și schimba gentiliciul în „Zágoni" [62]. La Sărățeni (jud. Mureș ; supra, p. 131) „Ioan Chirilă din familia fruntașă, bogată și cu vază în sat, avea un fiu căpitan (astăzi [în a. 1935] colonel pensionar la Budapesta) din armata ungurească, cu numele Váradi Albert (un frate al său Váradi János [— Ioan Chirilă] trăia în Sărățeni) și care de cîte ori venea acasă în sat își sfătuia stăruitor părinții să treacă la reformați și să-și schimbe numele de familie ; lucru ce cu greu i-a reușit făcînd și din tatăl său Ioan Chirilă un Váradi

[59] „*Névváltoztatás.* A belügyi miniszterium megengedte, hogy peselneki lakó Opra Pál községi bió a maga és fia Albert, valamint szintén peselneki lakos Opra Ferencz vezeték nevét « Eperjesi » re változtassa", SzF. 1882, nr 107, p. 3.

[60] SzF., 1883, nr 63, din 9 VIII, p. 3 „fürdővendégek névjegyzéke. Borszék, ... Eperjesi Pál községi biró, Peselnek". Cine citea nr 63. din a. 1883, fără să fi observat nr 107 din 1882 al gazetei secuiești (SzF.), nu putea să-i treacă prin minte că vilegiaturistul din august 1883 cu pregnant nume unguresc „Eperjesi Pál" era chiar fostul român Paul Opr(e)a din anul precedent. Inițiativa lui Opr(e)a din Petriceni (Peselnek) era firească și se pare chiar necesară : un reprezentant al puterii de stat în regimul feudal austro-ungaresc nu era de dorit să poarte nume valahic, neagreat de forurile superioare în mediul vremii ; dar exemplul lui Paul Oprea (fără să fie izolat) nu a fost urmat de ceilalți omonimi, căci în sat rămîn foarte mulți *Opra,* ca și *Bokor* (Bucur) etc., la fel ca primari cu nume românești în alte sate secuiești (de ex. în valea Nirajului : *Muntyán* Todor, *Opra* György, *Sztojka* Mihály etc., Székelység, 1903, nr 44, 24 II). Energicul primar româno-secui „Opra — Eperjesi" nu s-a mulțumit cu schimbarea gentiliciului său și al familiei, ci a cerut insistent (refuzat la început, în a. 1883) și a obținut (ulterior) schimbarea numelui slav al satului pe care-l gospodărea *Peselnek* (cu rezonanță neagreabilă în ungurește, ca un verb de pers. III plur. prezent) în *Kézdiköver* (Székely Nép, 1907, nr 116) „Cetatea de piatră (la) Kézdi", după care s-a modelat rom. *Petriceni.*

[61] Ordinul Minist. Interne, Budapesta, nr 16435 ; cf. *Oituzul,* 1936, nr 46,29 XI, p. 2.

[62] GenF., I, p. 15 „*névváltoztatás* :... 1902 okt. 29-én zágoni Albu Pál csendőr főhadnagy, hogy magyar nemessége és a « zágoni » előnév épségben tartása mellett, család nevét « Zágony »-ra átváltoztathassa", adică în primul rînd (la fel ca Paul Oprea > Eperjesi din Petriceni și toți ceilalți) spre a scăpa de stigmatul originii naționale românești, gentiliciul *Albu,* care-i era incomod, un „impediment" în avansarea prin treptele aparatului birocratic-militar austro-ungaresc.

János ; dar un frate al acestui neofit, Lazăr, a refuzat consecvent să-și schimbe numele românesc și a murit la 80 de ani cu același nume : *Kirilla Lazar* [epitaful lui : supra, p. 132]" (GlasR., 1935, nr 151, p. 3, inform. paroh I. Gergeli) ș.a.

Cel mai simplu și frecvent sistem era (cu deosebire în condițiile bilingvismului româno-maghiar curent peste tot în Secuime pînă spre sfîrșitul veacului al XIX-lea) „traducerea" numelui gentilic prin corespondentul lexical maghiar : *Albu* devine „Fehér", *Așchie* > > „Forgács" (unul din cazuri în Zăbala, jud. Covasna : ȚinS., 1937, nr 15, 11 IV, p. 3 ; 1938, nr 50, 6 IX, p. 3), *Dogaru* > „Kádár", *Dragu* > „Kedves", *Flor(e)a* > „Virág", *Lupu* > „Farkas", *Micu* > > „Kicsi" (frecvent de ex. în Bicsad, Cernatu, jud. Covasna etc.), *Verzea* > „Zöld" ș.a.m.d. Maghiarizarea era uneori pur formală și superficială, prin etimologie populară (cf. *Bucur* > *Bokor,* supra, p. 218), ori cazuri umoristice, dar spirituale, ca acele citate de Sándor I. : *Lăpăduș* devine „Lepedős", *Iosiv* > „Jószivű" [63]. De foarte multe ori era confecționat un nume n o u, ca de ex. după tipul „demotikon" adoptat în chip ingenios de către fiul lui Ioan Chirilă (Kirilla) citat mai sus din Sărățeni (Sóvárad), devenit la Budapesta în armata ungurească sau chiar la plecarea din satul natal : *Váradi* Albert [mai corect și deplin ar fi fost de fapt „Sóváradi"] ; Albu din Zagon se face *Zágoni,* altul eminent botanist originar din Ungheni, sat românesc la confluența Nirajului (ung. Nyárád) cu Mureșul, devine mai tîrziu la Cluj-Napoca Erasmus I. *Nyárádi* (+1966) ; *Blaga* Iosif din Sărățeni devine la Cluj prin a. 1940 *Balázs* József (om de serviciu) etc.

Alte nume gentilicii românești (distonante și destul de incomode pentru neofiți) se înlocuiesc pur și simplu cu nume luate la bună întîmplare, după imaginație ori cu vreo intenție, ca amintitul *Opr(e)a* > *Eperjesi ;* un *Pascu* din Sărățeni devenit deodată ... „Magyari", — soluție ce evocă pe numeroșii „Romanus" în Imperiul roman zis tîrziu, evident provinciali sau „barbari", neromani, recent romanizați, voind să-și mascheze obîrșia și să-și marcheze noua calitate civilă-juridică prin însuși numele întregului „popor roman" ; românul Pascu din Sóvárad — Sărățeni, cînd a făcut cotitura formală decisivă în existența sa și a familiei, a îmbrăcat haina unui gentiliciu care să exprime cît mai fidel și net noua sa apartenență național-etnică prin etnonimul comunității politice dominante („marea națiune politică unitară", pe care și-o imaginà probabil și el—la fel ca mulți

[63] SzHUt., I, p. 96 „furcsán forgat el a köznép, sok kivált idegen neveket, ugy hogy abból sokszor a legnevetségesebb értelmeket szá maznak ; p.o. egy *Lepedus* nevy oláh molnár Arkoson [Arcuș, jud. Covasna] közönségesen Lepedősnek hivnak ; *Josiv* Gyurkát Karácsonfalván [Crăciunești, jud. Harghita — Odorheiu] Jószivü Gyurkának ...".

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)

utopiști la Budapesta, Grünwald B., Apponyi A., Lengyel Z. etc. — ca ceva etern și exclusiv în spațiul intracarpatic) unde se integra spre a se pierde fără urmă pentru totdeauna cu întreg neamul său „valahic".

Apar suficiente aceste exemplificări, puține (dintr-un material documentar imens) dar utile spre a scoate în relief (dacă mai este util și necesar) importanța elementelor onomastice (în primul rînd antroponime, inclusiv porecle, supranume, chiar și nume de animale) ca probe lingvistice de cea mai mare valoare, în completarea lexicului comun (cuvintele uzuale); numele proprii reprezintă deopotrivă documente social-istorice de prim rang, fiind uneori singurele materiale informative disponibile în cercetările asupra obîrșiei sociale și etno-lingvistice a populației [64]. În consecință, numele proprii trebuie (cum s-a spus) să fie adunate din toate sectoarele și epocile, spre a fi studiate, interpretate ca atare, cu maximum de acribie și imparțialitate pe ansamblul unui teritoriu. Asupra faptului că este utilă și necesară studierea materialului onomatologic de factură românească la populația maghiarofonă, mai ales la secui, s-a atras atenția de către erudiții ardeleni chiar și în a. 1959 (StUn., 1959, 2, p. 29—41); dar pînă acum (după cele cîteva exemple citate din „Vadrozsák" de Edelspacher urmat de Hunfalvy, supra, p. 224) totul a rămas un simplu „pium desiderium", căci se vede că nu s-a publicat nimic în această privință (nici măcar citarea parțială ori semnalarea materialelor adunate de Opreanu, Chindea, Popa-Lisseanu, Iorga, Dumitrașcu, Râmneanțu ș.a.); iar unii isteriografi (ca Tóth Z., care propunea judicios cercetări „obiective, fără polemică", supra, p. 119, cu ... „metodele cele mai moderne") le treceau complet sub tăcere, ca pe un material foarte incomod pentru teza despre eventuala „puritate rasială" a populației maghiarofone din Secuime; deci: deoparte se enunțau principii frumoase, corecte, folositoare ca datoria de a se supune unui studiu antroponimia Secuimii, iar de alta nu se făcea nimic concret, păstrîndu-se în continuare tăcerea discretă cea mai ermetică. S-ar părea că, pentru această grupă de cercetători, era suficientă concluzia lui P. Hunfalvy despre cele „15 nume gentilicii românești la secui".

Nume de animale [65] la țăranii și păstorii unguri (secui), în afară de cele semnalate în liste din „Trandafirii sălbateci" (supra, p. 224—225), se află adunate de ex. în PásztNy., p. 359—385, 462, 490, 522—523 etc. (cîteva reluate și scoase în relief, CercLg., V, p. 129); HrmSzOkl., p. 176—180 *Murga*, *Bortsa*, *Burungosz*, *Mokány*; din zona Arieșului de jos (jud. Cluj), semnalează nume de animale ca *Dotyica*, *Zsoján*, *Balán*, *Muszka*, *Szava*, *Mundra* etc., la populația maghiară (secuiască), Jankó J., *Torda*, *Aranyosszék*, *Torockó magyar (székely) népe* [Populația maghiară (secuiască) din Turda, scaunul Arieșului, Remetea], Budapest, 1893, p. 284—285.

În compartimentul onomatologiei din Transilvania rămîne foarte mult de făcut în viitorul apropiat. Despre antroponime ungurești la români, cf. Anexa I.

[64] Un exemplu din cele mai concludente în acest sens este identificarea unui lot de peste 100 români (majoritatea iobagi) în armata și la curtea lui Ștefan Báthóry (1576—1586), în Polonia, după N. Iorga (RevIst., VII, 1921, p. 10—12), de către istoricul-slavist clujean M. P. Dan (supra, p. 218), aproape exclusiv pe baza antroponimelor.

[65] Șt. Pașca, *op. cit.* [supra, p. 207]; A. Stan, *O problemă de onomastică: numele proprii de animale*, în CercLg., VII, 1962, p. 335—340.

BDD-B457-04 © 1990 Editura Științifică
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:06:43 UTC)